

H 29-9

384

Je. M. Popova, V. A. Didenko,
A. Ju. Stejnberg da məd.

KAPUSTA

1936

KOMIGIZ — KUDÝMÝAR

K
— 2.

Коми-П

- 9-1249

КАРСХОЗАЙСТВОЛЕН ВШЕСОЮЗНЯИ НАОЧНО-
ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКЕИ ИНСТИТУТ (ВНИОХ)

Je. M. POPOVA, V. A. Didenko,
A. Ju. STEJNBERG, B. A. GERAŠIMOV,
Je. A. OSNICKAJA

KAPUSTA

Вызетис F. Jarkova

KOMIGIZ — 1936 — KUDЬМКАР

Y
C
T
S

МЪЈ КОЛӘ ТӘДНЬ КАПУСТА ВҮДМАС ІҮЛИШ

Капуста мијан карччез колајш медуна, кәднијә вәдітәпь СССР-ын. Сојузын абу әтик respublika, кътәп-въ ez вәдітә капустасә, кътәп-въ сија ez заңимајт тъдалана мesta оғиръс карча сојапып.

Медуна вәдітәпь çoçкомжуралып капуста, но съесса езә емәш мәдкодәш: гәрдjoura, савоjskәj, врjussел-skәj, сүтнәj, коjраби i листа.

Питателнәj svojstvoes șerti meddona loә өvetnәj капуста.

Карч капуста sogmис dикәj въдман капусташаң, кәда әни пантасlә Rѣtvъ Jевгораып (Atlanтиka oke-an da Musәr morjo вегегезәт).

Капуста — къkgodса въдмас. Siž siја сушә siјәп, sto medoззa godas sogmә karч (kapusta jurъs da mәd.), a кәзъssas sylәп sogniә mәd godas. Pervәj godas kәzъssә pozә poluçitnъ toko lunvъv ladorып.

Кәзъssas vylә kojәm въдmassezsә kojә вегегитнь тәввьт. Tulъsnas niјa mәdrәv saditşәпь grunta i шетәпь өvetitan kus. Өvetki орълеңpo sposob șerti kapusta otноšitçә perekrestnoорълаjtçan въдmassez дынә. Өvetokkes sylәп орълаjtçәпь не aslas ръlcaәп, a mәdik въдmas vylїш ръlcaәп.

Novjәtәпь ръlcasә naşekomәjjez, çastozъksә тоз-sez. Кәзъssas vylә kъk ԛeаткod sorttez sađitnъ matә oz tuj, kъz suam, çoçкомжуралып oz tuj saditnъ өvet-nәjkәt, siјәп, тыла niјa koknita pereorъlajtçәпь i sortes soginә ne ҹistәj, a sora.

Kapustalən çvetkies oşşənə pə drug: medpervo pondən pə çveitnə ulış kışties, i nişa-zə şetənə med-ozza loəm kəzəssə. Bədməsəslən vylis çəştəs çveitnə pondə şorənzək, a sijən i voə şorənzək. Etə oz kov vunətnə kəzəs əktikə.

Kapusta kəzəssəs posnitič, remətkoriçnəvəj təma. Vevdərşanəs sylanə əddən vaçkişənə kağıc kəzəs, raps da gorçığa kəzəs. Tədnə enə kəzəssezsə kapusta kəzəs dənisi pozə toko rosada şərti. Kapusta rosadalən lisses vəlkibəş, gəntəməş, a kağıglən, gorçigalən da rapsən — vevtəməş uçətik gənokkezən. Sadıtpə-kə rosadasə təvnas proba pondə jassikkezə, to ryr pozə azzınpə enə soraezə.

Kapustalən vuzəs miəs rıyə rıyənə. Kapusta kokəs, ckiçivajtnə-kə sijə miən, vermə şətnə sod-tətə vuzokkez, kədnə verdənə da krepitənə bədməsə.

KƏEƏM KLİMAT, MUŞİN DA UDOBRENNOEZ KOLƏN KAPUSTA BƏDMƏM PONDA

Klimat. Medbur klimatən kapusta pondə lədişsə umerennəj klimat, kədañt tərməmən em 80nət da va. No sija paşkaləmə omən Sojuz paşa ojlaqşan lulanəz, sijən sedə bədkod müşina da klimata us-loviyaezə. Kapusta loə kəzət terpitana bədməsən i vura bədmə Celşij şərti 10—14 gradus temperatura dəri. Kapustalən kəzəssəs pondətçə çuznə 2—3 gradusa temperatura dərgi. Tom petassez vermənə terpitnə kəzətsə 3—5 gradusəz. Əzət bədmassez, sə şərti, kəeəm nişa sortış da kəeəm müşin vylən bədmənə, terpitənə arşa kəzəitezsə 4-şəq 8 gradusəz. Med stojkəjən loə vrjuşşelşkəj kapusta.

Kapustalə kolə una jugət, i sijə kolə vədtyənənə pə sajəvtəm uçastokkez vylən. Oz-kə tərmə parnikkezən jugət, əddənəzəksə vylən temperatura dərgi, rosada petasses əddən kuşa qızalənə.

Kuimət i əddən kolana uslovijaən loə uşət. Kəs klimatıñ kişkavtəg coçkomjura kapusta şetə kapusta jursə uçatlıkə, a mukəd pırsas i sovşem oz şet; cvetnəj — oz şet vuzaləm ponda jurrezsə; bruşsel-skəj — uməla (slabəja) razvivajtə kapusta jursə, a koçrabi puşalə. Kızı tıppıx ojyv ladorşaq lıpnıv ladorə, to medbur uslovijaən kapusta paşkaləmən loə va.

Mədladorşaq, kapusta oz terpit una uşətsə, əddənəzəksə ojyvıvşa rajonnezezn. Əddən ul muşin vılyıv kapusta vıdmə uməla, vıdməs loə fioletovəj-gərd rəma i çasto jurses sovşem oz kattışə.

Muşinnez. Kapusta uvtə ləşalənəv vıdkod muşinnez. Prigodnostı pylən tədماşşə klimatiçeskəj uslovijaezən, gəran sloj mesnoştən, sortən, tımda udobrlıtm i kıeəm mestən uçastokxs (uçastok rovnəj, lazımt, pokata i s. o3.).

Neçernozomnəj polosanın medbur muşinən lədişşənəv pesokvevja da şojvevja, a kər tırməmvi kıskaləm nažom, to kapusta uvtə bur i şoja muşin.

Kılpım ojlaqəzək vezzınp, seeəm rajonnezə, kytən uşətəs una, setçin medburən loənəv koknit muşinnez, kədna lıpnıvşa rajonnezezn loənəv tujanaən toko oz kəzəna kapusta ponda.

Medojyv ladorən, kər una puktəm nažoma udobreñpo, kapusta sogmə i pesoka-galxa muşin vılyıv, kytçə koknita jižə va.

Seeəm rajonnezezn, kytən uşətəs muas una, ıvxt znaçenpo vızənəv i muşinuvt svojstvoez. Rovnəj uçastoka muşinnez vılyıv da neəddən vajızana muşinuvt dırnı, ovlənəv sluçajjez, kər zera gozumə kapusta oz şet urozajsə, tıla sija oz terpit əddən vaa muşinsə. Sijən kapusta uvtə əzik ətəjanaəş seeəm muşinnez, kədna kapusta vıdmikə qurşa-lənəv.

Umerennəj үлсəла uslovijaez dýrni kapusta uvıo bur muşinnezən loəńń pojmennəj muşinnez i əddən-
zəksə nija, kədna vylə vaez ızdikə pukşə una va-
jətəm il. Seeəm muşin vylən kapusta saditń roza
ətik mesta vylə udobrenqnotəg. Naprimer, Mordovskəj
opornəj punkt dannəjjez şərti Volga ju dorın Saran-
sk gorod dənńn urozaj „amager“ kapustalən ovla
40—48 tonna gektar vlyiş udobrjaıtəg. Bur urozaj
kapusta şetə i bura koştəm, lazımtı ɳurrez vly-
lən.

Əddən opozolennəj muşinnez vylən kapusta
sogmə toko sek. Kər tıwıs bura udobritəm da kər
gəran plasse zagvuy pədənşətəpə.

Oz saditana kapusta sogmə koknitzık da ənezk
plodorodnəj muşinnez vylən ənevna vylənzyk mestaa
uçastok vylən.

Sorən saditana kapusta sorttez korəń əddənzyk
vlyna muşinnez da lazımtızık mestaez.

Udobrenqnoezi. Kapusta miyan karçchez kolasiş
med trebovatełnəj vıdmas udobrenqno dənə. Orytnəj
dannəjjez şərii 50 tonna kapusta urozajlıs gektar
vlyiş pitatelnəj vessestvoezsə boşə 4—5-iş unazık
tuşa vıdmassezşa.

Nazom ləddişsə medbur udobrenqnoən kapusta
uvta: sijə pırtəməs levtə urozajsə ne toko vədnəj
opozolennəj muşinnez vylən, no i şədmuşina mu-
şinnez vylən, kədna bogatəs pereqnojnas. Klimali-
çeskəj uslovijaezşan, vıdkod muşin kaçestvoezsə i
vıdkod kapusta sorttezşan urozajlıs nazom pırtikə
soda 30—40 procentəz i unazık.

Ətkod uslovijaez dýrni nażom burzıka dejstvujtə
viş ıbsa gərəm muşinnez vylən, əzezli vaz gərəm-
mez vylən.

Sıjən, myla sorən saditana kapusta sorttez vıd-
mənə dýizzik, nija unazık vızənə nažomlış pitatel-
nəj vessestvoezsə oz saditan sortteşa.

Vazbun nažom lıddiſſis medbur udobreñnoen i primenaſtçis kapusta uvtə əddən unaen (5—6 tışeça pıdən deſetinə vylə). Viſ opıtez da proizvodstven-nəj dannəjjez şərti suvtətəm, sto neçernozemnəj polosa ponda da kytən şədmuşinəs vylis bur normaen loə 60 tonna gektar vylə, a şədmuşin ponda, kytən uſətəs tırməmvi—40 tonna.

Koñesno mestnəj uslovijaeſsaq ena normaes vermasə sodnə viſ mu vylən, i činə vura ləşətəm muſinnez vylən.

Şojevja da glinaa muſinnez vylən nažomsə vur-zık petkətnə arən, əddənzsəksə ož sađitana da cvet-nəj kapusta uvtə. Prakſikaas xozajstvoos ne pır etə vermə kernə. Eteəm sluçajjez dylə tulbs kezas kolə kołnə nažom petkətləmsə şor kapusta uvtə i koknitzık muſinnez vylə. Ožsa da cvetnəj kapusta uvtə tulbsnas kolə petkətlənə pəzəsəm nažom, a eəsə vur-zık peregnoj. Nažom da mukəd sə vylə vaçkiſana udobreñnoes (peregnoj, musor) tulbsnas gərşənəbə objazaſelno pervəjiſ gərik kostə. Təvnas da tulbsjav-las nažom kəskalik kostə oz kov sijə dyr viziñ çap-kıtəg da gərləg, mıyla nažombs sek tımdakə əstə pitatələnəj vəssetivoezsə. Səsə eəsə setçin, kytən və-llisə nažom kuçaes, muſinə pitatələnəj vəssetivoe sedənə upazık. Kapustaabs seki vədmə neətkoda, kyt vurzıka, kyt uməlzıka.

Kızı xozajstvoon em nažomçapkan, to kuçaezsə pərətənə rjaddezən, kolasəs rjad rjad dylənşaq medvə vəli nažomçapkanbs paſta-zə. Dol kuçaes kolasəs lıddiſſə nažomçapkan jomkoſt şərti.

Kızı tırməmvi em transport da uz vyn, to nažom-sə vurzık kəskavnə təvnas ızyt kuçaezə, a səvərən tulbsnas kəskavnə sijə ıb kuçaaſ, rozqitnə da sek-zə şərnə gərnə.

No nažom oz lo tokə ətik udobreñnoen kapusta uvtə. Gıriſ karçvəditan organizaciya ızyt plossaddez

въльп корис содълъпъ најом дъно мәдик идовреңдо-
еъз, вакиша наеза съ вълъ; пъ колаиш паšкъта prime-
најтчанъ gorodis **jog**, torf, **torfofekallez**, **fekalnoj**
massaez (mort әтәрашәммиз, siž сушана „ojsa zolo-
to“) **најом** **ва.** Nauçnoissledovatelskéj dannéjjezép
da praktikaen suvtatam ne toko tujemya primeajtyn
enä udonreñdoezsä, no аззатмеш ні вурзък sposob-
vez primeajtyn пиже.

Gorodskéj jog as dejstvijaen jeeza livo sovsem oz
setçъ најомлъ; sijé gektar вълъ kolâ petkâtlypъ
80 tonnaæz.

Torf шета вур rezultattez topyt da vaa muşinnez
въльп i рътçé 40 tonnaæz gektar вълъ. Aslas dejstvi-
jaen sija nevna setçъ најомлъ, no nevna sodtlypъ-
ké съ дънә miñerałnaj udonreñdoez (fosfornajjeze да
kalijnjajjeze) -bura sijé vezä вур strojeñdoa muşin-
nez въльп.

Torf, әddənqazksä vižlis, kolâ vižemvotæzżas tæv-
zætne god тъмънда ызыг grudaezъn, sijén, тъмъ sche-
zaj torfas emës въdmas ponda vrednaj vesestvoeъ.

No вурзък rezultattez loæny sek, kér torfsä sorla-
lénъ најомкät, fekalnaj massaezkät, izveştkät da mi-
neralnaj udonreñdoezkät.

Torfo-fekalles рътçанъ 20—40 tonnaæn, съ şerti,
къеæom muşin: jeeazъk koknit muşinnez въльп, una-
zъk şeküttez въльп.

Kaj pomjotъn әddən una pitateñpaj vesestvoes
i sija petkâtç tulbsan 10-şaç 15 centñeraz gektar
вълъ. Nažom vasä pozä petkâtlyp tulbsa obrabotka
ozyn i saditam вәгън, kér въdmasses pondatçanъ
въdmalpъ-ні da krepamasä-ні. Mäd sluçaj dýrni на-
јом vasä kolâ sorlavny 3—4 va toran.

Unagodşa opyt setemmez şerti къз тијан, siž zä
i granica sajyn suvtatam, sto kapusia bura otzvajt-
çä miñerałnaj udonreñdoez вълъ, lebtä urozajsä
40 procentaz i въльпъка. Sijén niya sluçajjezyn, kér

burzık petkətnə naçomisə da sə vylə vaçkişana udov-reñpoezsə mədik karççez uvtə, kapusta uvtə rozə primeqajtın mineralnəj udovreñpoez. No etə dərni kolə tədnp, sto mineralnəj udovreñpoez burzık rezultatsə şetənə vaz gərəm muşinnez vylən, mədməz sunp, seeəm muşinnez vylən, kədna bogat-zəkəs peregnojən. Sijən niyə primeqajtın kolə seeəm şevooborotın, kədaən visətəm naçom (Jog, peregnoj) petkətlətəs mədik karççez uvtə, a kəzi unagod-kə primerajtın ətik mineralnəj udovreñpoezsə, etə vermas uməla otrazitçənə urozaj vylən.

Mədik uslovijaən mineralnəj udovreñpoez vyeemma dejstvujtəm pondə, siñ-zə, kəz i naçom pırtikə, loə uslət. Vot myla zera godın urozajın sodəməs ovla vylənzək, a Turkestanış zar da kəs klimata uslovijaezin mineralnəj udovreñpoezlən dejstvijaş pondətçə ionı toko orosajeməj (kişkalana) ıvvəz vylən. Kəz da myndaən primeqajtın mineralnəj udovreñpoezsə, kolə resajtın vbd sluçajın mesta vylən, uçitvavjtnə muşinnezliş svojstvoezsə da nılış plodorođijsə, klimatiçeskəj uslovijaez da kapustalış sorttez. No əddənəzəksə kolə vişnə tədvylən, sto kapusta əddənəzək nuzdajtçə azotın da kalijın.

No unazıksə burzık rezultattez sogmənə vədsə mineralnəj udovreñpoez,—azot, fosfor da kalij pırtəmşən. Pesoknevja muşin vylən bura dejstvujtə azotlən da kalijlən soçetaqno. Sojnevja muşinnez vylən da unais-ni gərləm černožomtəm vylən bura dejstvujtənə azot da fosfor, ıvvəvsə uslovijayın şerəzom vylən—azot da vədsə mineralnəj udovreñpo i medvərən torfa muşin vylən lazımtı qırın — ətik kalij.

Pırtın burzık kokçita usvojaeməj mineralnəj udovreñpoez.

Azotistəjjez kolasiş — şernokisləj ammonij, kədaən azot 20—21 procent, lejna-şelitra, kədaən azot əs-

25—26 procent, kalcij cianamid, kütən azotu 18—20 procent.

Fosfornokisləjjez kolasiş—superfosfat, kədaňn fosfornəj kislota 14—16 procent, səvərən precipitat, kədaňn 30—40 proc. fosfornəj kislota, kədaň əddən vüəəma dejstvujtə səma müşinnez vülyən, da tomas-slak, kədaňn fosfornəj kislota 14—18 proc.

Kalijnəjjez kolasiş—şilviqit, kədaňn 14 proc. kalijlən okis, xloristəj kalij, kədaňn 50 proc. kalijlən okis da mukəd vredtəm primessəz, da 30—40 procenta kalijnəj sov.

No pozə primeqajtə i mədik miqerałnəj udobrenqoez. Fosfornokisləjjez kolasiş naprimer fosfornəj piż, koska piż i siş suşana apaşitez, superfosfatlış şərti pırtıń nijə koləkkiş da kuimis unazık i objazatelno arən.

Məstnəj udobrenqoez kolasiş bur udobrenqoən loə pəim, kbz kalijnəj udobrenqo; sija petkətşə 10—15 centqer gektar vylə.

Medvərja kadə suvtətəm, sto esə burzık rezultat-tez şetə naçomlən əyn norma miqerałnəj udobrenqo əyn livo vəbsa normakət pırtəm. Sek, kbz naçomtəs, siş-zə i miqerałnəj udobrenqoez lispolzujtçən vəbsənzək.

Miqerałnəj udobrenqoez pırtşənə seeəm porjadok: **kalijnəjjez**—arən livo ož tulşən, tyla nijə vüəəma boştə müşinəs i oz polə mişkaşşəmiş. Saditçəm ožən nijə pırtıń oz kov sijən, sto pıyn eməş vədmaslə vred kerana sovvez. **Azotistəj** udobrenqoez da **superfosfat** pırtşənə tulşən gərəm vərgən pı-naləm uvtə; **precipitat**—arən livo tulşən. Mədik fosfornokisləj udobrenqoez—arən. Kəzəm kerşə tukovəj kəzənmasınaən livo kiən. Kəzi kolə pırtıń miqerałnəj udobrenqoezsə 2 livo 3 sort, to iz koknətəm da çintəm ronda nijə pozə sorlavın da kəzən ətik prijomə. No eta dırnı kolə vişnə tədvyiən, sto

шукедль нь колаиш сорлатикә әстепе ассинең дониъсә. Сиз сиаим шернокисләј ammonij томасслаккәт сорлатикә әстә ассис азотсә аммиак торјетчәмән. Удобреңдөз сәрти вѣдкод spravoçnikkezън емәш табличаез да ги-
sunokkez, кәдна тьцгаләп, къеам удобреңдөз тујә
сорлавны i къеамәш oz туј.

Сәма мүшиннез вѣль капуста въеама отзвувајтсә известкованәо вѣлә. Мүшинә ръйтшә изәм известнак либо ңегасонәј извѣст. Izvestkovanәоен въгәтсә мүшилән vrednәj сәмтәс. Izvestkovanәо sodtә ръйтәм удобреңдөзлиг dejstvijasә i berегитә капустасә „kila“ da „cornәj nozka“ sogаттеziш. Sышса esә виризлк лоә мүшилән strojennоys.

Pervo, izvestkujtәmәzzas, колә тәдпъ (agronom otsatен) мүшиліш сәм штепенсә, тьла не кузәмән либо әddәnәв izvestkujtәmъs vermas setnъ отриателнәј rezultattez. Sредне-opodzoленнәј сәма мүшиннез вѣль капуста увтә изәм izvestnakсә колә petkәtльпъ 2-шаң 6 tonnaәз.

SEVOOBOROTЫN KAPUSTALӘN MESTA

Bogataj pojmenнәј мүшиннез вѣльп, например Moskva увтъп, емәш siž susana „kapustnikkez“, кътән kapustasә godis godә vәdитәп әтик mesta вѣльп.

Mәдик мүшиннез вѣльп, әddәnзъксә seeэмmez вѣльп, kәdnija çoza verмәп zakislajtçып (вәтмънъ) (напрimer сәма мүшиннез вѣльп), къзи kapustasә дыр не vezlyп sija mesta vblis, то urozaj cинә kәт i naqomsә da inqeraлнәј удобреңдөzsә ръйтәп түргәтәмән. Estiš petә, sto kapustasә вѣдтъпъ колә objazateлno шевоовогот ьвvez вѣльп: мүшиннез вѣльп, kәдна abu zaražitәmіеш kilaәn,—3—4 ьввъnsa шевоовогот, kilaәn әddәn zaražitәmіmez вѣльп—5—6-ьввъnsa. Kilakәt мәдик шевоовоготша вѣпазык pes-шан meгals abu. Sijen, тьла kapustalә kolә una va

da pitaṭenəj vessestvoeza, kapusta uvtə vił plōsəad-dez osvoittən, sija setə bur urozajjez ceļina da kķ-godşa klever vylēp. Bvvysa mušinnez, kēdna rę-dyna gērēməş da kētçē rytəm nažom da sə vylē vačkišana udobreṇqoez, siž-zə tujanāeš kapusta uvtə.

Vazgērēm udobritəm mušinnez vylēp, kēem īivo udobreṇqoez rytən, kapusta vermas şevoovorotyň zañimajtna ūvaj mesta, no kolə izbegajtna predrest-venqikkezsə krestocvetnəj şemejstvo kolasiş (kēz napr. şortni, kaļig, kušman i mukəd.).

Ojvysa rajonnezyň da neçernozomnəj polosayn şevoovorotsə oštə kapusta, mēdnoz sunp, sija tunə nažom kuza. No sijən, myla kapustas mineraļnəj udobreṇqoes vylē otzvajtçē burzyla, nezeli ogurcīez, to neçernozomnəj polosa ponda şevoovorotsə burzyl oşny ogureççezən, a kapustasə lezny mēd godas, no toko kolə sotňa mineraļnəj udobreṇqoez.

Bvvysa şevoovorotyň kapusta vermə tıppa kartovki vərgyp. Kyzı vydkođ sortleza kapusta sađitň ətik, no ne sovsem ətkođ şevoovorota ьv vylē, to estən cvetnəj da brjuşsejskəj kapusta uvtə kolə kol-nə plodorodnəjzək učastokkez, a ożşa kapusta uvtə—koknitzək da nezək plodorodnəj mušin.

KÝZ KAPUSTA UVTƏ NEBZƏTNÝ MUŞIN

Kapusta korə, medvə mušin vəli seeəm qevyt, kēda-pryg koknita-ba şuris vozdux, ułsət (vlaga) da pitaṭenəj vessestvoeza.

Mušinsə qevzətnə kolə arən, gərnə 18—20 sañt-metr rędyna. Lazmət podzolistəj mušinnez vylēp kolə gərnə rędynamas gəran sloj rędyna, medvə ne bergətnə besplodnəj mušinuvt slojsə. Medvə podzol-lez vylēn poluçitnə gəran slojsə rędynaməkə, kolə vyd godə zagənika sotňa gərau rędynaməsə 1—2

saçṭimetrən, ovjazaṭelno pṛtūn pažom da izvešt, kъzi mušinəs səma. Arnas pažom pṛtikə ətlən ker-şə i şərna gərəm. Gərəməs təv kezas oz piṇaşşy.

Arşa gərəməs oz kerşə toko seeəm muşinnez vylən, kədənə kujlənə vizbən ju pojmaez vylən, kytən gəran slojsə vermas nəvətnə vanas.

Vilṣaez nevezətnə burzık gozum məd zynas, kər uſətəs muşinas tərməmvi, no pozə kernə i arən. Eteəm sluçajjezən sižə kerşə ətpriş gərəm, no ovjazaṭelno predpluznika plugən livo vinta otvala plugən. Plug predpluznikən pozə primeqajtnə i vazgə-rəm muşinnez vylən jogturunkət pessəm mogiş.

Tulşən obrabatvajtnə muşinsə kəzəməzzas kolə pondətnə 1—2 şledə zab piṇaləmşaŋ, kъz toko pondas tujnə petnə ıv vylə. Əddənzyksə eta kolə lun-vylənə raijonnezən, kytən uſət ponda pessəməs su-lalə pervəl mestaň. Oqlaşsa ovgavotkaſ zavişitə muşinşaŋ da kapusta sortşaŋ. Oz sajitan sorttez uvtə koknət, jeeajogja muşinnez vylən pozə kernə toko ətik kultivacijə 10—12 sañtimetr vylə paşkəla kvaṭitan orudijaezən, a sъvərən çulətnə 1—2 şledə pi-raləm.

Vşesojuznəj naučno-issledovateľskəj institut opyt-nəj danniijez şərti tulşşa mədrəv gərəməsə kultivacijən vezikə ne toko dontəmmə muşin ovgavotkaſ da cınənələn strokkez, no unazıksə i urozaſys sodə. Şeklytskə muşinnez vylən, kədnalən muşin strojeṇpoſs abu vir, kultivacijəs oz şet nəm, tyla sek stradajtə obrabotka kaçestvoſs, sijən kolə kernə tulşşa gərəm ^{3/4} pədənae arşa gərəm şərti (13—15 sañtimetr).

Əddən torpət muşinnez vylən tulşşa gərəm çu-lətnə kolə ovjazaṭelno, a mukəd pṛşas pozə kernə 2-pəv gərəm: pervəjsə — 13—15 sañtimetr vylə, mədsə—lazmətszka. Pojmennəj muşinnez vylən, kytən lımn uvtə gərəməs ez kerşəvib, tulşşa gərəm

озын колә көрнү күлтівација. Но вед sluçajъп med-
vərjä obrabotka da saditčem kolasып oz kov kөрнү
razryvvezsə, sijən тұла sek saditəm vедmasses se-
dənъ kəszk muşinə. Nazom, musor da peregnoj za-
deleyvajtçыпь (rozqitçыпь) dolzonəs objazateļno gərik
kosta, a miqerałnəj udobreñqoez şilvinitşa—medvərja
obrabotka vərgyn piñalikə. Masinaen saditəm uñtə
musə ovgavatvajtпь kolə burzylka, muşinbs med vəli
nevyltzyk, qezeли kiən saditəm ponda.

Къз ВЕДТЬНЬ BUR ROSADA

Къз pravilo, kapusta rosadasə vедtənъ pervo
parnikkezъп, virəzzezъп livo osta gruntъп (grjad-
dezъп).

Озша kapusta poluçitəm ponda rosada vедtəmъs
kersə parnikkezъп. Nęçernozoninəj polosayn da oj-
vıvınsazъk rajonnezъп rosadasə parnikkezas kolə vед-
telyп i şorən vедman sortteziş (moskovskəj şor ka-
pusta, kubylka i muk.). Ena sorttezlən vедman peri-
odъs kuz i rosadasə grjaddez vylə saditəm vərgyn oz
jestъ şetny bur urozajsə. Muñs parnikkes ponda
boşsə svezəj jezaa.

Rosadasə sərət sorttez ponda, kədnə şorənzъk
saditənъ, pozə vедtənъ virəzzezъп da osta gruntъп
(grjaddez vylъп). Eta ovəj pravilos ңe toko çoc-
komjura kapusta ponda, no i mukəd sъ raznovidnost-
tez ponda.

Parnikkezъп rosada vедtəmъs kersə kык sposo-
vən: pikirovkaən i pikirovkatəg. Pikirovkaən (soçə-
təm mogiş mədi mestə saditəmən) rosadasə loə jon-
zъk, beregitçə parnikkezlən plossad da kəzys, no
kolənъ unazъk usalan kiez.

Kəzəmъs kersə ыв vylə saditəm ozып 35—45 lun
vərti. Medoz kəzəpъ kəzysse oз kapustaliş. Pikirov-
ka ponda kerənъ razbroşnəj (kiən) kəzəm otlik rama

uvlə 20 graməz kəzəsən, kədina şetənə 2000—2500 petas.

Kəzəm parnikkezsə rosada petavtəzzas vevtlənən mataezən. Rosada petalik kostə şetşə jugüt da uşilennəj ventilaciјa, tısla pemətinəs da vılyın temperatura dərnli rosadabs çoza qızalə.

Ris. 1. Nöirjada zubçatəj marker.

Pikirovkaabs kerşə sek, kər bədmassezlən şemjanodəlaes oşşasə, tıj ovlə 10-ət lunas kəzəm vəgən. Pikirovka uvtə pozə ispožujtınb ożza parnikkez, kədnə rekmişə pervəj oçeredə—salat, luk i siz oż. karç bədməm uvtış. Bədmasses pikirujtçənə markerən oşlaq viştaləm lunkaezə (gəpokkezə).

Bədmassezsə pikirujtənən majəgokkez uvtə livo çuq uvtə. Medvərja sposovbs çozinətə saditəmsə. Çuq uvtə pozə pikirujtınb 2—3 unazık, nəzeli majə-

okkez uvtə. Pikirovka vərəyin kişkaləny da parniksə sajəvtənələn kən kək kezə.

Pikirovkatəg rosadasə parnikkezən vədəm dərni kerşə rjaddezen kəzəm—klən livo burzık parnika zəməbdənər kəzənmasınaen rama uvtə 4—5 gram kə-

Ris. 2. Çuq uvtə pikirovka.

3əs kəzəmən, kədənə şetənələnən 500—600 təməda. Petassezsə rjaddez tədçənələnən vətənən 80cətənələnə 4—5 santimetr ыльна əlaməd dənşan. Rosada şərəyin dəzərətəs səcəmən: vevitənələnə mataezən, ventilirujtənə (təvzətənələnə) i kişkavınə pogodda şərti: sonxt pogodda kostə—eəkzəka, kəzət kostə—soçzəka.

Askadə kəzikə da praviñəj agrotexnika dərni rosada i pikirovkatəg şetə bur rezultatnez, no kəzikə parnikkez kolənələnən unazək.

Sərət kapustaa sortlez ponda rosada vədəmənəs kerşə kəzət virəzzəzən rjada kəzəmən, rjad-rjađ koləsəs 4—6 santimetr ыльna. Rosada petavtəzzas kəzəməsə vevitənələnə mataezən. Rosada petaləm vəras vevtəssəsə boştalənələnə luntər kezə. Kər rjadde bura tədçənələnə, petassezsə soçətənələnə 4—5 santimetr ыльna əlaməd dənşan. Oqlanşa dəzərətəs--vesətəm da kişkaləm.

Rosada poluçitəm ponda kəzəslənən norması—400 grain (1 hektar vylə gruntuñ).

Una-kə kolə rosadaabs, vədəmənəs sylən kerşə uças-

tok výlen, kədə bura sajayılm ojvuv laderşan, bur
rəsküt müşina, kədə vüliş ləməs sylə oğ, səstəm jog-
turunneşsaq. Muşin nevezətəməs sceəmizə, kyeəm i
çəza kapusta uvtə, mədəqoz vüly ılm uvtə gərəm
nażom pırtəmən 60–70 tonnaəz gektar vüla. Muşin
kislotnoş şərti pırtə gektar vüle 2–4 tonna izvest,
mədəv kapusta ez sogav „kilaən“ da „çornəj nozka-

Ris. 3. Pıkirovannəj rosada vərjəm.

ən.“ Kəzəməs kerşə rjada kəzan masinaən, lentaezən, paşanas 1 metr rjaddeş kolasıbs 50 sañtimetr paşa i rasstojaṇpoys etročkaez kolasıbn 10 sañtimetr. Nə-
vəyt plossaddeş vülen kəzəmsə rozə kernə i ruçnəj plaqetaezən. Kəzəssə saditəlp 1 sañtimetr pırdılna. Kəzəs petalikə, matın 90 procent dənə, gektar vüle
kəzəs 18 kilogram kəzəs, kədaiş sogmə million da
zyn tımda bur rosada.

Ul müşinnez vülen rosadasə rozə vədələp grjad-
deş vülen. Kəzəməs kerşə 35–40 lınpən ožzək grun-

Ris. 4. Bur kaçestvoa sorlııujtom rosada.

tə rosadasə saditəməz sijən, medvər petaləm kezas mi ryebs una eəz ez javitçə.

Sijən, tıla kəzəs çuzətəmsə pondətçə 3—4 gradusa sonxt dyrni (Celşij şərti) da tom petassez terpitən kəntəmsə—4 gradusəz, to kəzəmənas kolə termasnp. Dozirajtəmsə ləzə vesətəmən, soçətəmən 3—4 sañtimetr ыльна da mi ղevzətəmən jog da korka javitçikə. Kəs pogoddə kosia kolə kişkavnp vəd 7—10 lun. Kəzət tulbs kosta, a sişzə uməla muşin ləşətəm kosta rosada jommə-

təm ponda kolə kernp kişkaləm şernokisləj ammonij rastvorən qeto nażom vaən. Rastvor ponda boştən 25—30 gram şernokisləj ammonij 12 litr vylə da kişkalən 6 litrən 1 kv. metr vylə. Nażom vassə sorjalən 3—4 çəst vaən; norma ls kişkaləmlən—12 litr 1 kv. metr vylə.

Rosada vərjəməls pondətçə 5—6 lis petaləm vərjən. Rasadasə boştən ne vədəs drug, a kypytmə prijomən, vədmassez vədməm şərna. Rosada vərjəm ozyń qeto ozzə lunas kolə bura kişkavnp, medvər vədmassə boşnə ətlən komokən. Vərjəm dyrni kerən vədmassez vərjəm: kilaən sogaləmməzsə, sogətən da vreditellezən porazonnəjezsə sek-zə kolə çapkavnır.

Kolə tədni, sto bur rosadaşan i urozajlıs ovla vı-
ləpəzək. Saditnə kolə toko bur zedorov rosada, kə-
daň med vəlisə vylis poçka („şerdeçko“) da bu-
ra razvitəj vuzzez.

Zasluzivajtə ızyt vñimaqno ožşa rosada vñdtəməs subtropikkezən, Şəd morjo beregdorən, kytəp. sija bura vñdmə oşta gruntən. Etə rosadasə saditəməs bura sogmə, i ojvñvşa rajonnezən, i vñdəs voprosəs toko sijə bur uslovijaezən këskaləmən da askadə polucitəmən. Ənqa kadə organizujtəm-nı lunvñvşa rosada polucitəm, i uzlən praktikaş səkət şetis vñg rezultatbez.

GRUNTƏ ROSADA SADITƏM

Kyz pravilo, kapusta saditəmsə koləkernə rovnəj mestaşən. Grjaddez vylə saditəməs kerşə toko ojvñv ladorən da ojvñvşa rajonnezən, kytən miyn ul-sətəs una, şəkət müşinnez vylən va dejizana müşin-uvətən da lazımt ul mestaezən. Zeraşan goddezas rovnəj mestaə saditəm kapustasə koknita pozə levtə-
ni grebeñqəz vylə, kədnija sijə kraçitasə ulsət-
şan.

Rjaddezel da rjaddezel kolasən rasstojaqnoys də-
ətkod, zavişitə klimatşan, müşinsan, kapusta razno-
vidnoşşan da sortşan.

Primitənəs seeəm standartnəj kolassez: 1) ožşa çoçkomjura da savojskəj kapusta uvtə—60 60 sañ-
timetr vylə, mədənəz suəmən 28000 vñdmas gektar
vylə; ožşa cvetnəj kapusta da kołrabi uvtə—35 60
sañtimetr vylə, mədənəz suəmən 35000—40000 vñd-
mas gektar vylə; 2) srednej çoçkomjura, savojskəj
da nrjuşşelşkəj kapusta uvtə—70 70 sañtimetr vylə,
mədənəz suəmən 21000 stuka gektar vylə i 3) çoçkom-
jura şor kapusta uvtə 90 90 sañsimetr vylə, mədənəz
suəmən 12500 vñdmas gektar vylə.

Ločnъ seeom rjad kolassez, kēdna bura ovespre-
čivajtēnъ mehanizrovannēj uxod, no kolē-kē pozē
kernъ nevzyt otstuplenqoez i lezny rjaddezas nevna
eēkşetēm.

Medož sađitēnъ ožsa coçkomjura da cvetnēj
kapusta sijēn, myla şormēmbs ne toko vižē ož kapusta
voəmsē, no i çintā urozaj. Sybərgyn kolē saditnъ
brjuşsel'skēj kapusta, gērd rēma juraē, savojskējē, kol-
rabi, şor kapusta i medvərēn saditēnъ sərət kapusta.

Neşədmuşina polosa uslovijaezyn ožsa kapustasə
saditēnъ 5-ətşan 15-ət maj lunəz, şor kapusta—10 ət-
şan 20-ət maj lunəz i sərətsə 1-şan 10-ət ijuñəz (sa-
ditnъ pozē 20 ijuñəz sə şerti, kər jestas rosadas),
Sojuzyn mukəd rajonnezyn kolē kernъ saditəmsə
mestnēj klimatiçeskēj uslovijaez şerti.

Saditəmbs ovlē kiēn i masinaen. Kiēn saditəm
ožyp muşinsə katajtēnъ koknitiķika da ьbsə dol i po-
pereg markirujtēnъ, medvъ vydmasses tərisə kvadiatə,
myjşaq sybərgyn tujas kernъ rjadkolasa obrabotka kъk
napravlenqoyn. Rjadkolasa obrabotka koknətəm ron-
da əddən vazno kernъ pravilnēj markerovaqdo, a
sijēn markerliş medožza şleddezsə kolē kernъ nuzə-
təm linija kuza neto snur kuza.

Saditəmbs kerşə kuim sposobən: kiēn, plickaok
livo majəzok uvtēda bojka uvtə. Medožza sposob dýrgi
ət kiēn kerənъ pdybn gəpok, kytçə məd kiēn lezənъ
rosadasə. Sybərgyn gəpoksə rosadasas zagənika tərtənъ
muən i saditəm vydmasbs gəgər kəknən kiēn ьz-
mitlənъ (vapkətēnъ) muə. Rosadas muas med pu-
kalis krepulta. Vevdəriş poçkasə (siz suşana „şələ-
məssə“) oz tuj tərtənъ munas. Kolē şleditnъ, medvъ
rosadasə gəpokas lezikə vuzb vylan ez kəslis.

Məd sposob dýrgi majəgokkez livo plickaok uvtə
saditikə kerənъ nevzyt, no pdybn gəpok, kədaə,
vuzzezsə ləşətəmən, lezənъ rosadasə da ьzmitlənъ
sijē plickaoksə livo majəgoksə nazməsən tiiə tər-

тәмән. Сија оштаң, кәда **кољцис** мајәгокшаңас, киштә-
пъ ва (кишкаләпъ). Колә șледілпъ ьзмитләм шәръп,
тыла ңеpravilnәja тәdpәv мајәзок мәrtәmshaң rosa-
daш uvtshaңas въdсen oz ьzmitcъ.

Ris. 5 Rosada saditəm: pravilnәj (вәрас), ңepravilnәj—eddәn
ръдъп (булгалаңас), і eddәn lazmt (вешкылаңас).

Kuimәt sposobәn, воjка uvtә rosada saditəmьs,
muәn ьzmitçәmәn kershә neätik raboçejәn. Gәpokkes
kerşөnъ jyla мајәzok kopeçәn, kъzanas 6—8 sañti-
metr, kuzanas 1 mert gәgәr.

Saditikas kolә objazaatelno kiškavпь. Rožә nekiš-
kavпь toko lazmt torfa muşinnez vъlyп, kъtәn въd-
massez bura ьzmitçәnъ i kiškavtәg. Kiшkalәmьs ker-
shә saditəm oзas i saditam вәras 0,5 litrәn въdmas
vъlә. Kiškavпь kolә ne aßә въdmassә, a gәrok
dorsә. Kiшkalәm вәrъп gәpoksә kolә kiškavпь kәs
muәn, medвь çintnъ въdmas uvtış vaьslis ispareң-
posә. Saditəm вәras tәdpәv kiшkalәmьs oz kerш.

Ese әtpyr viшtalam osnovnәj praviloezsә rosada
saditikә: **saditikas въdmassә lezпь тиаs pervәj**
nastojassәj listok dъnәз, vъvlaң uzzsezsә kәstytәg,

viliş poçkasə svobodnəja kołemən. Müs med vəli vuz berdas torpta əzmitəm. Bödmas gəgəras koşə nevəzt gəpok kişkaləm ponda. Saditəmbsliş kaçestvoə tujə proveritň saditəm bödmassezsə (oşşa sorttezşa) lis koneçcezəltas koknitiqa neekəmən. Kızı bödmasəs koknita neekəvtçə, to saditəmbslən kaçestvoəs ləddişə umələn.

Saditçınb burzık kıməra lunə, a zar lunnezas — asyvnas da rytjavlas. Prakticeskəja, saditəm kolasas da kişkaləm kolasas razrəv sogimtəg, saditçınb pozə luntrər. Gəriş xozajstvoezən, kızı saditçan srokkes loklisə-ni, siş i kolə kernə, medvə ne əugpə raboçəj plansə.

Böd kaştıläm rosada saditan kustarnəj sposobvez vezəm vylə, kədna karça kolxozzez da sovhozzez gəriş xozajstvo trebovanqnoezlə oz otveçajtə, əni paşkta ni primeqajtçə kapusta rosadasə masinaən saditəm.

Medbur saditçan masinaən ləddişə Brjuerlən saditçan masina kuimvüna motorən lıbo traktor berdə kəsalana. Uz eta masinalən seeəm. Rosada puktişşə zazimmezə, kədna krepitəməş koneçtəm lənta berdə. Zazimmes, borozdaok vevdərət munikə, kəda kerəm sosnikən da kişkaləm masina bakiş vaən, rosadasə lezəpə muə; rosadasə əzmitçə kək volkətan katokkezən. Saditəmbs loə bur kaçestvoa, əkonomitə uzalan vyn i sodtə urozajsə kiən saditəm şerti. Vabs kişkaləm ponda kovşə jeeazbə.

Masinasə obsluzivajtənə kuim mort; fakticeskəj proizvoditeñostıs—0,5—0,8 hektar 8 çasa lunən. Nedostatokən kəkrjada, saditçan Brjuer masinalən loə sylən uçət proizvoditeñost, sijən „Gərd zvezda“ zavodən lezəm 4 da 6-rjada pricepnəj saditçan RPZ masina. Medvə cozzıka saditçınb masinaən kolana uslovijaən loə bur kaçestvoən saditçəm oşən müşin leşətəm. Sərət proizvoditeñost 6 rjada saditçan masinalən—2 hektar.

Rosada saditan mehanizacijaliş voprossə kolə ʃəd-fıny razresitəmən. Matış kadə usoversenstvovanıñəj konstrukcija saditçan masinaez dolzonəş veznə kapustaa əvvəzis gəriş plossaddez vələn vədəs vazməm, jeeaproizvoditelənəj kiən rosada saditan prijommezsə.

KƏZ PRAVİLNƏJA DƏZİRAJTNЬ KAPUSTASƏ

Saditəm kapustasə pravihnəja dəzirajlıkə kolə müşinsə viznə qevyta da ulsəta sostojaçıları i pessənə jogturunneskət da kapusta vreditəlleskət. Eta ponda kolə askadə rjaddes kolassə qevzətnə, kerpə etə razmədiş, a sişzə askadə kapustasə kuçitnə. Oz kov şormənə i vreditəlleskət da sogattheskət pesəmənas.

Rjadkolasa obrabotka s primeñajtçə ne toko kəz jogturunneskət pessan mera, no i kəz müşinən ulsət xrañitan sposob. Sijən sija çasto kerşə jogturun-nez petavtəz i objazateñno sek, kər bura zerəm vəgənə loə korka, kəda müşinsə əddən koştə.

Pervəjış qevzətəməsə burzık kerpə vəva neto traktornəj kultivatorrəzən piña ravoçəj çasttəzən. Kiən saditikə (kər müşinəs taşə) qevzətnə kolə 5—6 lun vərti saditəm vəras; masinaən saditikə — 10—15 lun vərti. Kvadratnəja saditəm dərgi qevzətəməsə kerənək kəkəz.

Qevzətənə rjad kolassezsə 10—15 lunən 3—4-iş, kytçəz oz ətlalaşə rjaddes.

Vəlyən kapusta koka sorttezsə kolə kuçitnə. Müən kuçitikə niya vermənə şetnə vil vuzzez, a eta soddə kapustalış urozajsə. Kuçitənə kia lıbo vəva kuçitan-nezən (okuçnikkezən). Müən mukəd tırtəm vədmas-sezsə kolə ləşətliyə.

Medoşşa kuçitəməs kerşə 20—30 lun vərti saditəm vəgənə, kər kapusta sə şetas pervəjşa gəriş lıssez.

Medbərja kuçitəməs kəşə sek, kər lissəz vevtənəy rjad kolassezsə i pavkənəy əlamədnəs berdə. Askadə rjaddes kolassə əvəzətəmən da kapustasə kuçitəmən, miğə pessamə-nı jogturunnezkət, sijən gozum pərvəj zynas kapustasə oz kov vəsətnəy. No zato məd zynas, kər konçitças rjaddez kolasa əvəzətəməs (avgust imişecə), kapustasə kolə vesətnəy.

Medvə burzəka zorətnəy kapustasə da med çozzəka sija vədmis—kişkalənəy naçom vaən (2—3-iş kizertləmən), şelitraən, livo şernokisləj ammoniijən (30—40 gram vedra vylə 20 vədmas kişkalikə). Ul pogodda kosta şelitraən kişkaləməs vezsə vbd vədmas uvtə 3—5 gram şelitra kişkaləmən. Kişkaləm vərən kolə kernə mu əvəzətəm livo kapusta kuçitəni.

Mukəd çoçkomijura kapusta sorttezlən („pərvəj nomer“ i „slava“) kapusta jurres voikas potlaşənəy, i eta eıkətə pılış kaçestvosə. Medvə jurres ez potlaşə, pılış vuzzezsə keralənəy ətladorşañas jyla kərtzərən livo koknitiika koçeqsə ənekənəy anglijskəj vilkaezən.

Cvetnəj kapustalə dozərləs kolə eəsə unazək, sijə eəsə kolə veñitnəy, mədnoz suəmən sajəvtənəy sondişan voəm jurokkezsə, tıla jugətshañas niya pondənəy pazavnəy da əstənəy çoçkom rəmənəsə, tıjşaq vuzałəm ponda loənəy ənegodnəjəs.

Sajəvtənəy jurokkezsə lissəzsə vonən kərtaləmən livo kək kulin vevdəriş lissəzsə ənevədsən çeglaləmən. Medbərja sposobıb gəriş xozaistvoez ponda loə burzəkən.

KAPUSTA ƏIMLƏLƏM

Usoversenstvovannəj kapusta əimləalan masinaez kycəz eəsə abuəs, sijən kolə kapustasə əimlavnəy kiez-zən, ləçyt çerrezən, təçitəm kərtizərrezən da speci-alnəj puritezən keraləmən.

Askadə saditom da pravilnəja dəzirajtəm oз kapusta sorttezsə neçernozomnəj polosaыn զimļavny pondətçənə ijuł mişec koçeçn da avgustın. Şor kapusta զimļaləməs neçernozomnəj polosaыn pondətçə oktagr 1 lunşaq nojavr 1 lunəz.

Sərət kapustasə զimļalənə şenqəvər mişec koçeçn da oktagr pondətçikə, i sylən զimļaləməs mukəd pırışas şor kapustakət ovlə drug.

Şor kapustasə kolə զimļavny kыntəmmez pondətçəm oзъn, kər kəzəttəs ovlənə ne ьзвытъкəş 5—6 gradusşa, eta dərgəi pervəj oçeredə զimļalənə svetnəj kapusta, səvəgən çoçkomjuraə i medvərən vəliş vrjuşşelskəjə, kəda medəddən tərpitə kəzətsə.

Ozşa kapusta զimļaləməs kerşə vərgəmən, 2—3 prijomən, kapusta vəməs şərti: medpervo զimļalənə 20—30 procent, mədrərsa—40—50 procent i medvərən—vəbdəs kolççəmsə. Koçenqəzsə vundalənə ətik—kək vez lissezən i petkətənə niјə ьв dorə. Kolççəm koçenqəz lisseznas զimļaşşənə mednərja զimļalik kostə i tūnənə niјa şojan tujə pədalə livo şilosujtçənə livo kolççənə (soçzəka) mestənəs. Ar kezas niјa şetənə sodtat urozajlə, sogmənə bokış poçkaeziş uçiçik jurokkez, kədnə vermasə ispožujtçənə i kəz karç i kəzəs ponda.

Sərət da şor sorttezsə kəz pravilo զimļalənə ətik prijomən. Kapustasə, kəda tūnə şojanə livo peregravatvajtəmə, keralənə çerən livo purtən i upazık-sə vesətənə setən-zə 2—3 vez lis koləmən.

Kapustasə, kədə kolənə təv kezə, keralənə koləmən toko 2—3 vez lis da 1—2 santimetr suvda koçenqə koləmən. Keraləm kapustasə kolə kəskən pranitan, peregravstka livo şojəm ponda vişan mestə.

Oz-kə kəskə transport kuza, sek kapustasə teçənə vurtaezə i vevtənə lissezən qəto işasən, a ьзвыt morozzez kostə—levigə tūnən.

Тәв кезә колçөңпі токо күйлан sortez, кыз „amager“, „belorusskәj“. Зимәләнпің нүје morozzez votaq ңе виѣңзек 6 gradussha Celsius şәрті.

Зимәләнпің kapustasә kolә kәs pogoddä kosta i lazmtы temperatura дәңгі. Krañitпі руktыtәz kapustasә sortirujtшә. Nedyr kezә krañitпі руktišsәnпі i sәrәt sorttez.

Bur uz kaçestvoys зимәlilik kosta korә bura ов-
rassajtçыпі kapusta jurkәt зимәlantеннас, kыskavtен-
нас da tectenнас, nemәn ңе екәтпің sijә. Kapusta
jursә oz kov ңaтәşпі, пәitпі, çapkaunпі da kok-
kezәn tałпі. Lissezsә siž-zә oz kov ңaтәшпі, da tałпі,
nija med sәstәmәn munisә poda şojanә livo silosә.

Cvetnaj kapustasә зимәlaşsә jurokkez voikә въd
3—4 lunә. Brjuşselскәj kapustasә зимәlәnпі вәrjә-
mәn top morozzezә. Nedyr kezә 1—1¹/₂ мишец kezә
krañitәm ponda koçenqezsә orlałәnпі, dyrzék kezә
vundalәnпі sovsem zaeznas, vesatәnпі lissezsaq i
toko seeämmezsә inđәnпі krañitan mestәә. Եbsә kapust-
asә зимәlәm вәtъn vesatәnпі da pьdьnпа gәtәnпі lım
uvtә.

KAPUSTA SORTTEZ

Kapustalәn urozajys, a әddәnпzeksә sъlәn kaçestvoys
zavişitәnпі sort вәrjәmsaң. Nepravilnaja вәrjәm sort-
tys (озса sort şor sort tujә) xozajstvolә vermas vajn
ьзыт үвъtokkez. Әтик sorttez въdkod uslovijaыn аş-
пissә vižәnпі ңе әтмоz. Әтик rajonnezyn sogtәnп
vurzeka әтик sorttez, a mәdik rajonnezyn -- mәdik
sorttez.

Kapusta sorttes una. Mijә suvtçam toko пъ
виә, kәdnа pьrtәmәs NKZ planovәj şemenovodstvoә.
Въd kapusta kolasiş medъzыт znaçenqо vižәnп
çoçkomjura kapusta sorttez. Xozajstvoyn ңeатmoz
ispołzujtшік ena sorttes jansatşәnпі seeäm gruppaezә:

1) Sorttez şvezəjnas gozumən vizəm ponda — etə oşşa sorttez „pervəj nomer“ da „kopengagen-skəj“.

2) Sorttez kəkəoz vizəmən kəz gozumən vizəm ponda şvezəjnas, siş-zə i solaləm ponda (sə şərti, kyeəm kəzən srok). Etçə otnoşitçənə vərət şorzək loan sorttez: „valvatjevskəj“ da „slava“.

3) Arşa sorttez — etə solaləm ponda. Etçə rygənny vərətşor da şor voan sorttez, kəz „kasirka“, „braun-svejgskəj“ da „şor moskovskəj“.

4) Arşa sorttez şvezəjnas tələn krañitəm ponda. Etçə rygə şor sort „amager“ i sərat sort — „belorusskəj“. Mədəs vermas munnı i solaləm ponda.

Kapusta sorttes jansətçənə ətamədşan xozajstvenno-cennəj priznakkez şərti, kəz:

Voəm şərti — ovlənny oşşa sorttez, sərattez da şor sorttez. Medoşşaez voənny 60—70 lun vərti grunta sadıtəm vətən, vərətşor — 75 — 90 lun vərti i şorrez — 105 — 125 lun vərti. Oşşa sorttez sərat da şor sorttezşə əzəyək urozajnəjəs.

Kapusta jur kaçestvo şərti, sə topulta şərti, çoçkom şərti da pyeşa koçen əzda şərti. Estən sorttes kolasınl em ızyt neətkod. Topytzək kapusta jurresgəgrəs kapusta jura sorttezlən i əvəytzəkkəs — lapkəsa kapusta jura sorttezlən.

Sə şərti, kyeəm muşin kolə kapustaso rttezlə da myən niya vermasə sogavnny. Estənsi zə eməş neətkoddez. Ətik sorttez, kəz „şor moskovskəj“, as zoraməm ponda korənə bogatəj, plodorodnəj da ulsəta muşinnez, mədikkez, kəz „valvatjevskəj“ da „slava“, burası sogmənly i bədnəjzək muşinnez vylən.

Məsnəj roç sorttez („valvatjevskəj“, „belorusskəj“) çəm zagrañçınnəj („pervəj nomer“, „slava“, „braun-svejgskəj“) sorttezşə kilanas jeeazək sogalənny.

Enə xozajstvenno-cennəj kaçestvoeşşə, kapusta sorttez torjətşənə i veydəriş priznakkez şərti kəz

сүнөп, „jernəs“ şərti. Kölə torjətəp: 1) kapusta jurlış formasə — gəgrəsaə, lapkəsa-gəgrəsaə, lapkəsaə da koniqeskəjə (jylaə). Buđ sortlən aslas kapusta jur forma, kəda səyən preobladajtə, no ordçən səkət pır eməş i mədik formaez. Sorttez giztən mi-jə pondam təççəvənə toko kapusta jurlış tipicnəj formasə; 2) seşşa torjətəp lissəz şərti — em liso avu nylən lis zaşs, lissəz ovlənən lis zatəməş — şıdaçəjəş (pukalanaəş) — i ovlənən lis zaəəs.

Tədnə sorttez, kuznə tədnə nişə „jernəs“ şərli, əddən vazno kəzəs vəditişsəz pondə, kədnələ kolə vəgjənə kapusta sorttezsə.

Çoçkom jura kapustalən glavnəj sorttez.

„Pervəj nomer“. Medoşşa sort, kəda gruntə saditəm vərən voə kık müşec vərtlə. Vəditşə toko gozumən şvezəjnas şojəm pondə. Bura sogmə vədkod muşin vylən, no koknita pondə sogavən kilaən. Kapusta jurbs neyzət, 1,5 kilogram şəkəltə, gəgrəsa formaa, voikas koknita potlaşə. Lisses şıdaçəjəş (pukalanaəş) — lis zaeztəməş. Kapusta kokbs vəsnitik da lazımtı. Saditənə sijə 60×60 sañtimetr ylvania ətaməd dənşan. Kəzəs sadəs krañitşə toko vəldə Jurrezən.

„Kopengagenskəj“. Ozşa sort, voə „pervəj nomer“ vərən, no seşşa urozajnəjzək. Vəditənə gozumən şojəm pondə. Kapusta jurbs gəgrəsa liso lapkəsa-gəgrəsa formaa. Lisses pukalanaəş. Saditənə 60×70 sañtimetr ylvania ətaməd dənşan. Kapusta jurbs voikas koknita potlaşənə. Sogavələ kilaən. Saddes krañitşənə vəldə Jurrezən.

„Valvatjevskəj“. Sərət oşşa voan roç sort, petkətəm Leqingrad uvtən, voə „pervəj nomerşa“ nedel da zynən şorənəzək. Oş saditikə munə kyz gozumşa sort şvezəjnas şojəm pondə, a şorənəzək saditikə (majyn) — kyz arşa sort solaləm pondə. Kapusta Jurbs lapkəsa formaaəş, sərət razeraəş, vesnas 2,5 kilo-

gram, dyr sulalənə vuz vülynp potlaştəg. Lisses lis zaaəş, jugyətzelənəj rəmaəş. Kapusta kokəs lazımt. Saditənə 70×70 sañtimetr ylvania ətaməd dənşəq. Bur muşin oz kor. Bura sogmə kəl kyeəm muşin vülynp. Kilaən sogalə jeeazık zagraçıçnəj „pervəj nomer“ da „slava“ sorttezşa.

„Slava“. Voəm şərti sərəta sort, voə 75—80 lun vərti gruntə saditəm vərən, „valvatjevskəj“ vərən. Vişənə sijə kəkəoz: oʒ saditikə munə kyz gozumşa sort, a şorənzək—kyz arşa sort solaləm ponda. Kapusta jurbs gəgrəsa formaa, sərat razmera, vesnas 3 kilogram, torpt, çoçkom. Lisses zənətik lis zaezən nəto pukalanaəş (lis zatəməş). Kapusta kokəs əddən lazımt. Saditənə 70×60 sañtimetr ylvania. Bura sogmə pesəka muşinnez vülynp, no əddən sogavlə kilaən. Sadsə kranitənə burzək vəldsa jurrezən.

„Belorusskəj“. Torptnas, sərat voəmnas bur kapusta sort, kəda voə 75—90 lun vərti gruntə saditəm vərən. Bur kyz solaləm ponda, siž i şvezəjnas tələn kranitəm ponda. Eşkıştəg kujləmñas nevna şetçə tədsə təvşə „amager“ sortlə, no vişə sijə preimüscəstvosə, sto loə oğşa sortən. Kapusta jurbs sərat razmera, gəgrəsa formaa, əddən torpt, vesnas 3—4 kilogram. Lisses zaaəş. Kapusta kokəs sərat (ne kuz, ne zənət), kyz. Bura sogmə vədkod muşin vülynp.

„Braunsvejgskəj“. Şorvoana sort. Voə 90—95-ət lun vərti gruntə saditəm vərən. Ətik sort, kəda med-jeeə korə uşət, myla i poluçitis rasprostranənno Sojuz lunvən ladorən. Vədítənə kyz arşa sort solaləm ponda i şvezəjnas kranitəm ponda. Kapusta jurres gərişəş, ləpkəsa formaaəş, vesnas 4 kilogram gəgər. Lisses zaaəş. Kapusta kokəs, lazımt. Sadsə kranitənə burzək vəldsa Jurən, pozə kranitənə i kapusta koknas veydəriş poçkanəs.

„Gribovskəj kasırka“. Arşa kapusta sort, vədi-tənə toko solaləm ponda. Voə drug „braunsvejgskəj-

kət*. Kapusta jürəs gırış vesnas 4 kilogram təyində, torptı, gəgrəsa formaa. Pıekiş koçençəs əddən uçət. Lisses kuz lls zaez vylən. Kapusta kokəs vylən da kəz. Sıditənə 80×70 santimetr ыбына. Saddes krañitşənə kapusta jurən, kədnə vundaləməş vylis poçkaən.

„Amager“. „Amager“ ovlı kək sorta: lazımtı da sərəta koka. Etə—vırgılk, qeevkşana kapusta sortez. Vəditiñə nagvad təvən şvezəjnas krañitəm ponda. Bura krañitşənə (oz eýkə) tulbsəz. Loemnas—şor sortez. Lisses lazkod çöckom rəmaəş, çorxtəş. Kapusta jürres torptəş, no kuz səriş koçençəs (kapusta jürsis $\frac{2}{3}$ tor). Lazımtı koka „amagerlən“ lajkəsa-gəgrəs formaa kapusta jur, a sərət koka „amagerlən“—gəgrəsa uvlənə lezcişəmən. Sərət vesns kapusta jurləslən—2,5–3 kilogram. Saddezsə krañitənə kapusta jurreznas.

„Şor moskovskaj“. Şor, urozajnəjzək kapusta sort. Voə 110—127 lun nərti saditəm vərən. Medbur sort solaləm ponda. Sogmə toko bogat (bur) da ul-səta muşinnez vylən. Kapusta jürəs gırış, gəgrəsa formaa, 6—7 kilogram vesnas, çöckom da torptı, uçıtxək pıeşa koçenə. Lisses rozetkaßlən kuz zaaəş. Kapusta kokəs vylən da kəz. Saditənə 100×80 santimetr ыбына. Saddes bura krañitşənə atlən kapusta koknas, kədnə vundalənə arnas vevdəris poçkaən.

Seeəm sortez mijan Sojuzın çöckomjura kapustalən.

Kapustalən, mədik raznovidnoştez, kəz gərd kapusta jura, savojskəj, vrjuşselskəj, cveinəj da kołra-bi, kət i torjətsənə bur kaçestvoezən, no kiltəz eşa jeea paşkaləmaş. Vəditiñə toko şvezəjnas şojəm ponda, solaləmə oz tujə. Sylən sortes jefazıkəş çöckom juraßlənşa.

Gerdjura kapusta. Torjətsə çöckomjura kapusta dıniş kapusta jur da lissəz pemt fiolətovəj rəmən.

Upotrebajtəni şvezəjnas kəz salatəs nəto tusonəjən kəz pripravaəs. Izdanas syləni sorttes posnillzəkəş çoçkomjura kapustaşa, no sə tujə vərə əddən təpətəs da burzəka krañitşən təvənas.

Əddənzək rasprostraqonnəj sorttez: „kamennəj golovka“—gərdjura kapusta kolasiş ətik oğ voana sort; voə drug çoçkomjura sərat sorttezkət (kəz „slava“ da „belorusskəj“). Em sylən əvəzət kapusta Jur, sərat vesnas 1,5 kilogram, gəgrəsa formaa. Lisses əvəzətəs, pemət-gərdəs, zəpətik zaezən. Kolasəs saditikas 60×60 sañtimetr ыльна.

„Zenit“—loəmnas şorşək sort: voə drug „vlaun-svejgskəjkət“. Kapusta jırlıs gəgrəs formaa, gərişzək „kamennəj golovkaşa“. Lisses siżə gərişzəkəş, pemətgərdəs. Kolasəs saditikas 70×70 sañtimetr ыльна.

„Gako“—kapusta Jur formanas da voəmnas vaçkişə „zenitlən“. Torjətəs sə dənşən toko lisses rəmən. Niya əzəyək pemətgərdəs, kəz „zenitlən“, a şizajəs, nevna zəlonəjkdəs da voska nałotən, myjşan vaçkişən şerebristələnə.

„Savojskəj“ kapusta—torjətə çoçkomjura kapusta dəniş aslas çukraşana lissezən. Upotrebajtəni toko şvezəjnas, a solavın oğ tujə. Sorttez kolasiş əddənzək paşkaləməş kəka—oşşa sort da şor sort.

„Venskəj“—əddən oğ voana sort, kəda voə drug „pervəj nomerkət“. Vədítənə gozumən şojəm ponda. 80mənə posnit kapusta jurrez, nevna koniçeskəj formaaəs. Lisses əddən posnitəs, zatəməş. Saditənə 50×50 sañtimetr ыльна. Tujana vevttəm grunt ponda.

„Verťu“—şor sort. Vədítənə tələn şvezəjnas krañitəm ponda, voə drug „Braunsvejgskəj“ kapustakət. Eta sortlən kapusta jurrez gərişəs lapkəsa. formaaəs. Saditənə kolassezən 70×70 sañtimetr ыльна.

Brüsselşkəj kapusta—vılynp koka, kəda vılynp sogmənə uçətik jurokkez, ızdanas greckəj ərek ızda-

әш (и ызызькәш). Мунәппә ніжа шојанә швеңәјнас. Brjuş-selskәj kapusta sorttez ңевнаәш і үйдәс ніжа шор во анаәш, сijән кәзәппә ніжә оз і парниккеziş rosadaso saditәппә sižzә оз. Brjuşselskәj kapusta кәждәтәммез-сә төрпітәзк мәдик kapusta raznovidnoştezşa, sijәn sijә зімәләппә медвәгъп-пі. Тәданазык sorttez.

„Gerküles“. Urozajnәjzьk sort, kapusta jurokkes сәрәт топтаәш, кәдна за вълас пукаләппә еәка. Zaбы 50 сантиметр въльна. Voә 4—4½ miшec вәрти gruntә saditәm вәгъп.

„Örfurtskәj“. Шор sort brjuşselskәj kapustalәn. Voә 5 miшec вәрти gruntә saditәm вәгъп. Zaбы 70 сантиметр въльна.

Сvetnәj kapusta. Бұдәс kapusta sorttezша med pitatejnәjzьk. Шојанә түнәппә сылән миашибәj socvetlijaes (jurokkes). Paşkalәmäş seeәm оз sorttez, кәднән pozә polučitnә godnas kъk uroza:

„Gaagskәj karlikovәj“— оз voana sort cvetnәj kapustalәn, voә 60 lun вәрти gruntә saditәm вәгъп. Sogmәппә топыт қоқком jurokkez vesras 500 gram gәgәr. Bur kъз parnikovәj, siž i gruntovәj kultura ponda.

„Sneznәj sar“— voәmnas da jurok ызданас vaçkişә „gaagskәjlәq“. Torjәtçә sъ dыншаң toko jurokъs въ-пукләj formaен.

„Neapolitanskәj ispoľinskәj“— шор, urozajnәj sort. Sogmәtә ызыт jurokkez. Vәdитәппә lunvъль.

Kołrabi. Kołrabi mәдик kapustaez şәрти oz шет kapusta jursә, a sogmәtә kъz za--zaplod, kәda i түнә шојанә швеңәјнас. Kәrnas vaçkişә kapusta jur koçen-лан, no соңнәjzьk. Kołrabi loә bur protivocыngotnәj sredstvoәn, sijәn eta karçыs әddәn cennәj оjvъv lad-ор ponda, kъtәп sija въеәма въйтә. Voәmпs şәрти kołrabi sorttes ovlәппә оз да шор voanaәш, за rәmнас қоқкомәш да гәrdәs.

Sorttes kolasiş әddәnәzк paşkalәmäş:

„Veneskəj çoçkom“ o兹са sort, kəda voə grunitə saditəm vərən mişec da zyn vərti. Sylən em gəgrəsa, çoçkomkod zejonəj zaplod. Lisses posnitikəs vəsnit zaokkezən. Rasstojançovs saditikas 60 santimetr rjad-des kolasın i 30 santimetr rjadıñ.

„Çoçkom goliaf“—şor voana sort ьзът гəmtəm-zelonəj rəma zaplodən. Lisses gərişəs, kəz zaokkez výlyp. Em i ləz forma—„ləz goliaf“.

KЪЗ ВЪДТЬНЬ BU:K KAPUSTA КѢЗЬССЕЗ

Въдтьнъ kapusta kъzьssе pozə omən Sojuz paşa. Kъzьsses sylən bura voənъ pęčki Leningrad uvtъnъ. Vazno vъdтьnъ seeəm kъzьs, kəda med vəli bur ne toku petaləmnas, no med vəli sorta. Sыssha esə kolə kuznъ kraňitnъ nylis sortnoştsə. Kъzьs vəditişsezə kolə çorъta vişnъ tədvılyon, sto kapustaşs—perekrest-pooprylažus88ejşa vьdmias. Рыcahs novjatşə našekomiej-jezən, častožbksə ma keran mossezən. Въdkod kapusta sortls siszə i raznovidnoştəs (çoçkomjura, gərdjura, brjuşselskəj i cvetnəj), koknita pereoprylajtçənъ ətaməd kolasanys, eta eıkətə sortlış səstəmsə. Sijən pervəj uslovija kapusta kъzьs pravilnəja vəditəm pondə—etə vьd sortə torjən saditəm (ne matəzək 2—3 kilometr ыlyna ətaməd dъnşan). Sorttezsə kolə torjətnъ siz, medvъ pъlcəsə ətik sortşaq ez vermъ sednъ mədik vylə, suraskə, to sorttes sorlaşasə.

Kapusta—kъkgodşa vьdmias. No пъ dъnşan torjət-şə cvetnəj kapusta, kədaşaq oз saditikə—fevral mişecən kъzьssе pozə polucitnъ ətik godə. Subtropik-kez uslovijaezyn, Çernomorskəj vəregdor výlyp, ətik godə kъzьssе pozə polucitnъ i oз sort çoçkom jura kapustalış. Avgust mişecən kъzəmmes—təv kezə—şelənъ kъzьs urozajsə 12 mişec vərti.

Kъzьs vylə kapusta vьdtəm pervəj godas torjətşə

karç vylə kapusta vydītəmşən toko ožşa sorttez kəzən srokkezən. Kəzəs vylə ožşa sorttes kəzzənən i saditşənən grunta ne pъ ponda suvtətəm srokkezə, a şorənşək, medvъ zimlalan kad kezə jurses nylən vəllisə vydsaəs, ne potlaşəməs, tıla nylən saddes kraňitsənən vydsa jurrezən.

Moskovskəj oblast ponda „nomer pervajlən“ medbur srokbs kəzəmən loə maj mişec koñec; rosada saditəmbs kerşə iju pervəj lunnezə. Kəzan srokkez sərət da şor sorttezlən ovyçnəjəs. Pervogodnikkezsə vydta prijommes (muşin gotovitəm, grunta saditəm, dəzirajtəm) seeəməs zə, kъz i karç vylə kapustasə vydītəm ponda. Vazno vydtyń zdorovəj, bura razvitəj vydmassez, sijən, tıla toko seeəm vydmassezlən bura tədçənən sortovəj osobennosttəs.

Saddez vərjəm da niјə zimlaləm. Kapusta zimlaləm ožyn kolə kernə saddez vərjəm, mədəoz ənəmən, niјə vydmassezsə, kədəna munasə saditnən kəzəs poluçitəm ponda.

Saddez vylə boştənən ne vydəs vydmassezsə, a toko niјə, kədnalən kapusta jur forması, vevdəriş lissez-lən forması (rozetka) da rəmbs, tipicnəj sortbs ponda, i çoza voana sorttez. Vərjyń pondikə, kolə vyeəma tədnən sorılış vevdəriş priznakkezsə. Bərjişənən bur, voəm, zdorovəj kapusta jurrez. Grubəj primeşsez, qedospovna voəmmez, uroddez da sogəta vydmassez keraşşənən şoyp, a saddez vylə koləmmezsə lətənən sovşem vuzzeznas.

Sojuz sərət polosan saddezsə zimlavnən pondətçənən oktəbr pervəj lunneşsan. Saddezsə ıv vylis zimlavnən kolə ıvət morozzez pondətçətəz (-5 livo 6 gradus), tıla kənətəm kapusta jurses təvnas kraňitsənən uməla. Neekəm saddezsə ıv vylas teçənən şeşət kucæzə vuzzeznas pıelaqə, a ıvətən kəskənən kraňitan mesta dınpə, kətən saddezsə vesətənən da vundalənən. Bərjikə da kəskalikə saddezsə kolə ve-

regitnъ, kapusta jurrezsә oz kov çapkavnъ, sijәn, myla niж vermasә potnъ i loasә negodnәjәş tәvnas kranitәm ponda.

Kapusa jurrezsә vesatikә oz kov povreditnъ kapusta koklis bokis pockaezsә, sijәn zelonaj lissezsә keralikә koлenъ lis zaezsә 2—3 saqtimatr kuza. Sorttezlis, kedna munenъ kraqitshpъ vьdsа kapusta juren, koлenъ 2—3 vevitlan zelonaj lissez.

Kapusta saddez tәvәn kranitshpъ libo vьdsа kapusta juren libo kapusta koknas, kedna vundashenъ vevdәris pockanas libo keraşshenъ kapusta jur uvtet. Vъlynsyk, sortez jylis gizikә, viştalen, kъz kolо kranitnъ nyliş saddezsә.

„Amager“ da „belorusskәj“ sorttezsә kraqitnъ koлenъ vьdsа kapusta jurrezен. Oвjasqajtçә eta sijәn, sto pylen kapusta jurrez tәvnas bura kranitshpъ tulsnas vermenъ munenъ sojanә. Kapusta jurrezsә vundalenъ tulsnas libo zagәnika tәvnas.

Kolо viştavnъ, sto vьd sortlen saddes kapusta jurrezен kraqitten kезbissә şetenъ unazyk, nezelі arәn vundalәm kapusta kokkezen.

Vundalenъ kapusta kołkezsә kuz lәcьt purtәn, kadijen koknit vundbysnъ kapusta koksә vevdәris poçkaen. Gyris kезbissvәditан xožajstvoezyn primeqajshenъ kapusta kokkez vundalan masinaze — natodiñej stanokyn. Stanok vъlyp vundaynъ koknitzyk i cozazyk.

Kъz kraqitnъ kapusta saddezsә. Medşekbъ delo kapusta kезbiss vәditemъn etә kraqitnъ saddezsә zdorovajen kuz tәv. Tәvnas saddezsә kraqitnъ natodil kerem podvallezyn libo vremennaj burtaezyn da transejaezyn. Pervaj kraqitan sposob — podvallezyn — nadejnәjzyk, sijәn, myla seten tuje suvtetnъ ryisa kontrol saddez şergen.

Ojvysa rajonpezyн әddәnzyk paškalәm podvalnaj sposob kapusta saddez kraqitnъn. Vьd pod-

val tulısnas kapusta 350 g akmam vərən vesətəni da burzıka koşən. Gozum sərnas podvalsə kolə vəlitnə izvestkovəj jələn (3 kilogram şvezəj nəgasonəj izvest vedra va vylə). 300 g podvalas kişkalənə gasonəj izvestən. Kəzi koşəm tələ kraqılıssosas vəlisə sogatbez, to sijə tərtəm oşın eynətən şirən i eynətəm vəras təvzətən.

Oz sorttezis sadde, kəz baitçis-ni vylənzək, podvallezas kraqitşən vədsə kapusta jurrezən. Burzıka niyə əslyp roeovəj zazzez koləsə. Zazzez kerşənə podval vyləna şərti 4—5 rjad, 50 sañtimetr vyləna ətaməd dənşən.

Sərat da şor sorttezlən kapusta jurrez teçənən stabellezə podval zozyn. Paşkylanas stabelys 2 metr, vyləpanas — 1 metrəz. Kapusta jurrezsə teçənən 3—4 rjadən, vuzzeznas stabel pycə.

Saddez kapusta kokkezən (şor sorttezlən) kraqitşənə sişzə stabellezən livo suvtətəmən tərtənə pesokə.

Podvalın kraqitikə saddez dəzirajtəm. Glavnəj uslovija saddezsə podvalın vura kraqitəmən — etə rovnəj lazımtə temperatura 80° Celsij şərti. Vylənzək temperatura dərəni poçkaez pondən vədmən i əddən paşkalənə eak sogatbez, a lazımtəzək dərəni (lazımtəzək 3 gradusşa) — kapustas kənptəstə. Sijən kolə, med vyd podvalın əsalis termometr. Temperatura şərən nəvludajtən vyd lun. Podval med ez vən u.

Saddesə 100 g vərən podvalın temperaturası 6—8 gradus. Torpta rədnən vyd podvalsə razu oz tuj; pervo kolə lazımatnə temperaturası 0—2 gradusəz vura təvzətəmən. Morozzez pondətçikə podvalsə kolə sonnə, əvənnəz da lükkez turkənən nagomən, medvə ne kənptən saddeə.

Mişec vərti puktəm vərən saddezsə kolə perevirajtnı, medvə çarckavın kənptəm lis zaesə. Koşməm da sişməm lis zaes koknita işən, niyə voşla-

lənə, sogalan kapusta jurrezsə çapkalənə, a saddezsə mədrəv teçənə zəzzəzə da stabellezə.

Saddezsə kraňtikə təvnas ož kov často kerň perevorkaezsə da vesətəmmezsə. Nesişman sorttez ponda, kъz „amager“ da „belorusskəj“, kolə kerň toko tulşşa vesətəm kapusta jurrez drug kapusta kokkezsə vundalikə. Uməla kraňtçan ož soritez da „slava“ vesətənə nə upazık kъkişşa. Vesətik kosta vostəm sişməm lissezsə podvalşis kolə çapkañv. Zəzsə — vesətan mesta uvtse — kolə kiškavnə iz-veştən.

Transejnəj da burtovəj kapusta kraňtəm. Mesta vərjəməs burtovəj, a əddənzəksə transejnəj kraňeṇqo ponda vîzə ızyt znaçeṇqo. Kъpym kəszək gruntsə da kъpym ızytək sylən pricajemoştəs, sъpym sija prigodnəjzək rýdən transejazez ponda. Pesokkez da koknit suglinokkez loənə prigodnəjzəkəs transejazez ponda. Burttez da transejazez ponda mestəsə vərjyńpə kolə výlynpəkə pokattez libo rav-ninaez výlyp, kъtən lazımta sulalə gruntovəj va i eməs skatbez zerda lı̄m va ponda.

Transeja razmerrez kapusta ponda primitəməş to kъeəməş: rýdəpanas nə upazık 0,5—0,6 metrə 1 metr nə paşkuta dýrni (sərət polosa rajonnezən); lı̄nvən rajonnezən transeja paştaels 0,75—0,5 metr.

Kapusta kokkez transejazezə teçənə gorizontallı̄nəj rjaddezen vbd rjadə pesokən libo muən (ne suglinistəjən) kişkaləmən. Kapusta jurreza saddezsə teçənə vökvylanəs saxmatnəj porjadokən transeja kuzaas kapusta kokkezsə bergətəmən, rjad kolas-sezsə pesokən kişkaləmən libo kiškavtəg. Kapusta saddezsə transejaə teçəm kerşə torcovəj ladorşan ulışan výləz teçəmən.. Teçənə 10 sañtimetr výlyna muşaças.

Sərət polosa rajonnezən mernəj təvən (medvə ez morozit nə ez sonı) da pırşa vevitəm lı̄mən „ama-

ger^a sort ponda pozə rekomendujtib kapustasə grudilnış inuvevdərşa burtæzə.

Kapustasə burtæzə teçəp kılə əddən vyeəma, pondətçəpən ətik (torcovəj) köndəcəşən. Kapusta jurrezsə teçəpə vok vylə kapusta kokkezsə burt pısekə bergətəmən. Eta dərnə kılə sovludağtib saxmatnəja da posledovatelnəja rjaddez teçəm. Srazu teçəm vərən burtæzsə da transejaezsə kılə vevitəpən sız, medvən piyə ez sont sondi da ez vad zer. Transejaə çukərtəm kapustasə vevitəpə koknit müən livo pəsokən 18—20 santimetr kъza. Burtə çukərtəm kapustasə pozə vevitəpə kapusta lisən 15—20 santimetr kъza, a burzık kəz lisən 25—30 santimetr kъza. Kъzi burtən ənənələr 3 gradus i kъzi ətəriş vozduxhəslən temperaturasən dudgə çinip (ləpə kəzitəzəkən), to sek tujə-ni burtasə okonçaṭelno vevitəpən təv kezə. Vevitəpən ətik müən 35—45 santimetr kъza livo sorən rəvkət proslojkəzən sız, medvən vispə temperaturasə O şanq+2 gradusəz Celşij şərti.

Transeja dorrez livo burttezlən osnovaqlənes, kъz pravilo, vevitissəpən 25—30 santimetr məmdə kъzzəka vokkezsə da jıvşa. Burt da transeja kəzət fəvvəzlaq sulalan vokkezsə da peləssezsə vevitəpən kъzzəka i təvnas tərtəpən ləmən.

Drug vevitətənənas vyd transeja da burtə dənən garjənən kanavaez pıdənənas 30 santimetr, burtə dorşənas 25—30 santimetr ılyna. Burtæzsə tərtikə kılə nə pısekə suvtətəpən burtovəj termometrəz.

Saditik kezə saddez ləşətəm. Tülsnas kъk nədel ozi sadittəzəsəs saddezliş, kədnə kranitçisə vədsə kapusta jurrezən, kapusta kokkezsə vundalənə. Burzık kapusta kokkezsə vundavən vevdəriş roçkaən, sijən, məla seeəm sadəs şetəpən kəzəsiş əzətəzək urozaj. Lunvən rajonnezən saddezən saditəpən ətlənən kapusta jurən. Vundaləm vərən kapusta kokkes "Jugmən" — velalənən ətəriş vozdux da Jugət

dañnə. Eta ponda niñə nedyr kezə saditənə grjaddezel vylə kraçisso dñnas i sajəvtənə jugytsis matycezən livo ləsən, kədñnə **zagvub** voşləmə. Moskovskəj oblaştnı kapusta kokkezsə nedyr kezas saditlənən aprel mişec koçeçən, kər ьv vylə saditnə e8ə oz tuj. Nedyr kezə saditəm kapusta kokkes kolşənə grjaddezel vylə 7—10 lun, eta kadə nylən sogtənən vuzoka moçkaez, a poçkaes vezətənə i pondənən veldənə. Seeəm kapusta kokkes gruntə saditəm vərgən, koknita vovzənə.

Ovlə i mədik sposob—saditnə saddezsə mestanəs (grjaddezel vylə nedyr kezə sadittəg), no eta sluçaj dyləni kolə vbd saditəm kapusta kok uvtə puktyńn iżas nažom. Eta beregitə sijə sondi jugərrez sotəniş da aslvşa kəntəmmeziş. Kər saddes vezətəsə, sek niñə oştənə, nažomən nə dyləniş çapkalənə.

Saddezsə şorən saditikə nažomən vevitəmsə pozə veznə mədik prostožyk sposobən. Eta sposob dyləni kapusta koksə vbdən kətələnə şoj rastvorə. Şoj slojəs beregitə sadəsə sotəniş. Zerrezşan şojəs açıs **zagvub** mişkaşşə.

Saddez saditəm da niñə dəzirajtəm. Uçastoksə saddes uvtə ləşətənə arşan. Arnas kyskalənə nažom da gərənə sijə 40-şan 80 tonnaəz 1 gektar vylə, sə şərti, kycəm muşinlən plodorodijeys. Şəkbt muşinnez vylən arşaşas-zə kolə gərnə musə. Tuləsnas muşinso nevzətənə, pırtənə miñeralnəj udobrenqoez i uçastoksə markerujtənə. Kapusta saddezsə saditnə kolə oızzyk, kyz toko muşinləs loas gotov. Saditan srokkes Moskovskəj oblast ponda—aprel koçec da maj pervəj lunnezz. O3 saditəməs şetə kəzəslis bəyt urozaj.

Saddezsə saditənə zır uvtə livo plug uvtə, rjaddezel kolasınp rasstojaṇnosə kolənə 90 santimetr i rjaddezas 60 santimetr (seeəm kolasses burəş vəvən gərəm ponda). Saditikas müsə saddes gəgər vyeəməta ızmilçə. Kyzı saditan uməla da müsə vye-

mika on ъзmit, saddes sek umela lovzənə i զukyrt-çənə. Kapusta kokə saditənə pədənəzəka sə şerti, kəz sija vədmis pərvəj godas—pərvəjə vokis poçkaezəs.

Saditəm vəras rjad kolassezsə kolə nevezətnə (vən planetən). Oqlanşə dəzəiəs vesətəm da nevezətəm, gozumnas 3—4-iş, jogjaşəməs da miys topaməni şerti. Vəvən gərnə rjad kolassezsə dudənə çvetiləz, kər rjaddes ətlaasənə. Kapustalən kəzəs kusttes əddən ceglaşənə, koknita cegənə təvşan, sijan nijə kolə domavnə beddez berdə. Beddes med vəlisə 1—1,5 metr kuzaəş. Suvitətlənə nijə vurğyk zer vərgən, kər muşinəs nevət. Uvlaniş kapusta kok poçkaezlən často petənə lissəz, a mukədpora i nevət kapusta jurokkez, əttesə i məddesə kolə vundavnə.

Saddez զimļaləm. Kapusta kəzəsəs pondətçə vonnə avgust pərvəj lunneze. Kusttes voə nə drug, pondətçə uvlaniş uvvezşəq. Bıdsən voəm kəs pürtəsses koknita potlaşənə, i kəzəsəs kişə. Sijan kapusta saddes զimļaləmən oz kov şortmənə. Զimļavnə kolə kutçənə sek, kəz toko pürtəsses vezətasə, nə viçcişnə nylış koşməməsə. Kəzəsəs seeəm qedospovna voəm pürtəssezas burəj rəma i bura voəstənə զimļaləm vərgən. Զimļalənə vərgəmən, kək-kuim prijomə. Saddezsə vundalənə çarvaezən, bıdsən kustsə ətlaap vevdəriş kapusta kok tornas. Vundaləm zaezsə teçənə ənnəz vylə, medbə kəzəsəs ez kişəs kus muylas, i kərtalənə puçokkezə.

Səvərgən koştənə da voətənə povet uvtən vəskkezən livo todil kerəm koştaninnezeən. Bura koştəm kəzəsonəj zaez koknita vartşənə vartanmasinaezən, a kəzi զevnə, to beddezenə ənnəz vylən. Tələtənə da sorlırujtənə tələtəçan maçinaezən da sortirovkaezən. Tələtəm kəzəssə eəə kolə koştənə, mişa sija eəə ulsəta. Koştənə kəzəssə vəsnička brezenttez vylə kişəmən. Dospovna koştəm kəzəssə kuralənə me-

səkkezə. Bvd mesəkəlin eməş kək ətiketka—vevdəriş i pıekis, kytçə gızənə sortlış nımsə, urozajlış godsa i xozajsztvoliş nımsə, kəda vədtis eniјe kəzəssezsə Kəzəslən urozajı ətik geftar vlyış—2 centqersan 5 centqerəz. Sərət urozaj kustış—20—50 gram.

KAPUSTA VREDİTELLEZ

Kapusta loə karça vədmas, kəda medəddəm eıkətşə vreditellezən. Rosadaşan pondətçikə i saddezen konçajtçikə, pıg kolə niətnə pıkət pessəm. Uşınzək mijə viştalam glavnəj vreditellez jılış da kyz pıkət pessənə.

Kapusta gut. Kapusta rosada vuzzes, a siž-zə gruntə saditəm kapustaıbs i mədik krestocvetnəljes tulısnas i gozum pondətçikə eəka bura eıkətşənə ńeyzət, çoçkom, kapusta gut koktəm liçinkaезən. Liçinkaes petənə za dənə kapusta gutən kołttaləm posuçilik (1 millimetr gəgər) kuzməsa çoçkom kołtteziş. Eıkətəm vədmasses livo kulənə ńivo kołccənə vədməmənəs i şetənə ucət urozaj. Kyeəm ıvət kapusta gutlən xozajsztvennəj znaçennoys, tədalə sıbiş, sto OBV berdiy uçot sluzva upravlenno şvedennoez şərti 1932 godə ubytokkes kapusta gut eıkətəmşən vədsən SSSR ponda vəlisə 22 mln. rub gəgər.

Kukolkaə pərəm ponda liçinkaes pırgənə miə, i 15—20 lun vərti petənə vil pokoleñnoa guttez. Niya siž-zə kapusta uvtə teçənə kołttez, no vilis petəm liçinkaeszən vredəs jeeazık, myla sə kosta vədmasses gýrişəş-ni da krepətəş.

Mukəd mestaezən kapusta eıkə mədik vidşan—“gozumşa kapusta gutşən”, liçinkaes kədalən mukəd pırgıšas eıkətənə kapusta vuzzezsə iju—avgust mişecən.

Pessən meraez. 1. Bədmas za dənsə kişkalənə tabak (maxorka) bus izvestkət sorlaləmən ətmənidə

çastlezən (300 kilogram təyində smes 1 hektar vələ).

2. Kişkavnp vədmas uvttesə izvəştən nəvna (1 procent) karboqneum sorlałəmən, a siž-zə kişkavnp anabadustən.

Kişkavnp pondətçən sekşan, kyz gut kolttavnp pondətças. Moskovskəj oblastınp eta loə drug vişda çvetitikə, a Leningradskəj oblast ponda—şireñ çvetitikə (ijun pondətçikə). Səşan, kyz guttez pondətçən kolttavnp i kər kəzən rosadasə sə şərti i pessən pondənən (ibo virəzzəzən ibo gruntə saditəm vərgən (məd lunas saditəm vərgən)). Vədəssə kerən 2—3 kişkaləm, 6—8 lun vərti ətaməd dənşan.

3. Medbur sredstvo pessən kapusta gut koltokezkət—etə vədmassez kişkaləm (niya-zə srokkezə, kyz i gruntınp kişkaləm (posırka)—4-ət—5-ət lunə saditəm vərgən)—suleşma rastvorən (10 gram 12 litr va vylə).

4. Liçinkaezən vədmassə eýkətikə, kyzı mədik pessən meraez oz kerşə, bur kərnə 2—3 kişkaləm (10 lun vərti) miñerəlnəj udobreñdəzən (şelitraen, şernokisləj ammonijən), kədənə voştəməş rozvoditəmən 10 gram 10 litr va vylə.

5. Saditçikə kolə sogalan rosadasə vərgən ibo eýkəm vədmassezliş vuzzezsə gəvjavnp suleşma rastvorınp i medvətən kələtnə məs naçom rastvorınp.

Ogorodeç (ibo tua) p'yeeez—posñitik çecçalan zuçokkez şəd rəmaəş ibo vevdərşanas şədəş vez vizzəzən borddezel vyləp—kapusta rosadalən (a siž-zə i mədik krestocvətnəj petassezlən) opasnəj vreditellez. Təvjam vərgən p'yeeez tuləsnas pervo olənə jogturunnez vyləp (Sojuziş ojvə da sərət polosayı), a şorənzək vuzənən saditəm rosada vylə. P'yeees p'yət-lənən kapusta lissezsə i çasto kerən pijə, kyz pozəs.

Pessən meraez. 1. Kişkalən təşjakovokisləj kaçciyən (8 kilogramməz 1 hektar vylə səstəmən ətnasən ibo sorən 1—2 çast pəimkət, tuj buskət ibo

gasonəj izveslikət). Kişkalənə kremneftoristəj natrən (ətnasən ləbo sorəni tuj buskət ləbo taikkət), kişkalənə parizskəj zelenən (15 gram zelen i 50 gram matəg 10 litr va vylə).

2. Anabadustən kişkaləm (gotovitşə 5—7 çəştis anabazin-sułfatlış i 93—95 çəst izvest-pusonkaiş, və-eema sorlaləmən) i tabak bus da gasonəj izvest smesən kişkaləm.

3. Kəzdi viştaləm veslestvoez kolasiş avu qəm, to primeqajtənə, kəz povzətan sredstvo, pəimən, izvestən, tuj busən da muk. kişkaləm.

Kapusta zaa dolgonosik—peyzət zuçok, ruda rəma, spinka vylas jugut pjatnooka, kapusta rosada vylən javitçə oğ tulbsnas. Kołtokkezsə kołtala səris zilkaə ləbo lis zaok vylə. Kołtokkezis petəm lisinikaes—çoçkoməs koriçnevəj jurokaəs—jirənə lis zaoksə i kerənə tuj zaə i şojənə sijə pyeşəqas. Eşkətəm rosadalən zaabs qevna zənətəzək, pyeekəs pustəj, mukəd prysas lis zaok pyeekəs tədalənəp lisinikalən vez tujokkes.

Pessan meraez jecə razrabotannəjəs; eşkətəm rosadasə sadistik kosta kolə brakujtın. Tədalə izvest-nəj dejstvija vermə şətnə rosada (virəzzəzas) kremneftoristəj natrən, məşjakovokisləj kalciyən ləbo parizskəj zelenən kişkaləm, kəz toko vədmassez vylən javitçasə medozza zuçokkez.

Kapusta belanka guşenicakət (zelonəj kod, şəd pjatnoeza da vez vizokkeza) da şortnı belankakət (zelonəjəs, barxatıştəjəs) pessikə primeqajtənə pye-kiş dejstvijaa jaddezən kişkaləm: parizskəj zelenən (20—25 gram zelenən i 50 gram negasonəj izvest 10 litr va vylə); ftoristəj natrən (50—100 gram 10 litr va vylə 50 gram matəg soddəmən) ləbo pryskajtəm parizskəj zelenən 5—8 çəst gasonəj izvestkət ləbo kremneftoristəj natrkət (10—15 kilogram 1 gektar vylə).

Medvъ parizskaj zelegenlən rastvorıbs lissez berdə lakaşis burzıka, soddən pleyester livo vıvoj (0,4 procent).

Vılbıncık viştaləm vessestvoez vermasə primeñajtçılıp kapusta vılyı i mədik guşenicaez, naprimer **kapustnəj sovka** javitçikə. Sılnən zelonəjkod livo vırgəjkod guşenicaes pervo eıkətənə kapustalış veydəriş lissezsə, pırgətənən pıyn nepravişnəj formaa oştaez. Şorənzılk guşenicaes pırgətənə kapusta juras, kerənəsən tujjez i qaşəstənən sijə aslanıbs etəraşəmiməzən, tıjşan kapusta jurıbs pondə sişmənə. Pessəməsə kolə nuətnə tom guşenicaezkət, kəltçəz nişa eəzə kapusta jur pıekas ez pırgə. Lımtuvə gərəm vızə ızət znaçenqo sovkakət pessikə, tıla sə dərgi külənən kapusta sovkalən kukolkaes, kədnə təvəjənən mişnə.

Nezət, zelonəjkod, əddən vızıb **kapusta mollən** guşenicaez lissezas pırgətənən oştaokkez, lıslış veydəriş kuçiksə oz vərzətə (kolənən sız suşana „əzəpnokkez“); çasto sızən eıkətənən katlısan kapusta jurlış pıekis lısokkezsə. Kapusta molıbs paşkaləma i vreditə omən SSSR paşa, no əddənəzək opasnəjən ovıle Sojuz jevropeskaj çəştiş lun vıv-asıvvıyıb. Gozum-bıtbən, kapusta mollən ovıle ne ətik pokoleñnoən. Sərət polosanın əddənəzəksə vreditənən ijuñ da ijuñ mişecçezən. Primeñajtşən Jaddez, kədnə viştaləməş vılbıncık guşenica-beşənkaez pondə. Əddənəzəksə rekomenedijşə məsjakovokisləj kaçcijən prıskajtəm (10—15 kilogram 1 hektar vılə).

Rapsovəj pililşik—mukəd goddezas ovıe vıpla kapusta vreditełən. ızət naşekoməjıbs—vez rəma şəd risunokən. Kołtcezsə kołtjalə kreşnocvetnəj şemejstvo kolasiş vıdkod vıdməs lissez vılə (kozica uvtə). Liçinkaes rıdkod-zelonəjəs, mukəd pırişas şəd rəmaəs, eıkətənən lissez. Sojuz sərət polosanın pişilşiklən gozumnas ovıle 2—3 pokoleñno, a med əddən

vreditə mədik pokoleçqoys (iuşınp da avgust pondətçikə). Təvəjənə liçinka kodəş tua kokoçın.

Pessan meraez rapsovəj pişisik liçinkaezkət zaklucajtşənən jaddezen: parizskəj zeleşən, storistəj natrən, kremneftoristəj natrən prıskajtəmən da kişkaləmən. Mukəd pora sizzə prıskajtlənən təsjakovistokisləj natr rastvorən (10 gram 10 litr vylə) kuim çəştə negasonəj izvestkət, no etə sredstvosə primeşajtın kolə əddən ostoroznəja, tyla mukəd pırişas tom vədmassezlən lissez vermasə sotçın.

Kapusta toj. Çoçkomkod voskovəj nałotən vettəm posnitik zelonajkod naşekoməjjez, pukalənən niya kuçkaezən-kolonijaezən kapusta lissez vylən i saddez çvetitan petassez vylən. Kapusta tojəs pitajtçə vədməs sokən; eıkətəm liszes katışənə, çoçkomtənən livo loənən rozovəjkədəş. Kər kapusta tojjes loənən əddən una, sek kapusta dudgə vədmənp, şetə slavəj kapusta jur livo sovsem oz şet urozajsə. Kapusta tojəs pantashlə omən Sojuz paşa. Kapusta vylən kapusta tojəs jylə əddənəzəksə gozum məd zynas i ar pondətçikə. Saditəm saddez vylən kapusta tojəs javitçə oşzək—tulşşan.

Pessan meraez. 1. Vədmassezsə matəg rastvorən (2—2,5 procent), anabazin-sułfatən (10—15 gram 10 litr va vylə 40 gram matəg soddəmən), tavək əkstraktən prıskajtəm.

2. Anabadustən prıskajtəm (viz. vylışzək).

3. 3imlavnp urozajbərşa kolçəmməzsə (kapusta kokkezsə, vaz lissezsə), kədnə vylən təvəjənə kapusta toj koltəs.

Medvedka—bəzətkod naşekoməj, şədkodburəj rəma, dorlaşas paşkət kokkeza, kədnə prıspesobitəməş mu garjəm ponda. Vreditə əddənəzəksə lənvnlyən (Ukrainań, Ojvıvsa Kavkazın i s. 03.); ojlanışzək rajonnezən vreditə toko parqikkezən. Olə tıshın i kerə setçin tujjez, eıkətə vədməs vuzzezsə.

Pesşan meraez. 1. Kəzəm ozaş çapkaləpənə otravi-təm primankaez—təyvjakovistokisləj natr rastvorınp ruəm kukuruza lıbo sogdi tuşsez (500 gram təyvjakovistokisləj natr i 12 litr va 12 kilogram tuş vylə). Parçıkkezas kolə teçnə primanka siszə i parçık rədəsas, nazom uvtə, vevtəpən vevdərşanəs iżasən.

2. Arnas garjənə 0,5 metr rədənə gəpokkez lıbo kanavaokkez, kədnə tərtəpən vən nazomən. Təv kezas medvedkaes əzəşisəpən nazomə; morozzez pondətçikə lıbo ož tuləsən nazomsə gəpperezsəs çapkaləpənə i medvedkaezə vijləpən.

Vişşa motyloğ—əddənəzəksə vreditə SSSR lun-vylən, no mukəd goddezas, kər jılə una, rıfə ıla ojuvylaqə (Moskovskəj oblastı lunvylı çəstəz). Vişşa motyloğ—çəyzət vezkod koriçnevəj bavbıvok, javitçə maj lıbo işin mişecən (sə şerti, kyeəm rəjyonı). Motyloğ vişşə turunpən i povzətikə lebzə neyələ vəldə stabunən. Kolṭezsə kolṭtalə jog turunnez (təriça, kat-ṭışan turun) vylə i mukəd karççez vylə (şvıjokla vylə), mukədpayışas koççəm koşməm vədmassez vylə i mu vylə. Guşenicaez pervo vişşəpən niya-zə vədmassez vylən, kütçə vəlisə ruktəmas kolṭez (unažəksə jog-turunnez vylən), səvərən, kəz vədməsə, vuzəpən kulturnəj vədmassez vylə, əllən i kapusta vylə. Guşenica—zelonəjkod-rud rəma, şpina vylas şəd vizokənda bokas vez vizokən. Kukolkaə pərə mişən, matən mi vevdəras, çeraqvez kokopınp. İjuł mişecən lebzəpən bavbıvez nəd pokoleñpois, guşenicaes kədylən sişəzə vreditəpən. Lunvylən ovələ i kuimət pokoleñpo.

Pesşan meraez. 1. Kər viž motyloğksə lebzə əddən una, sek (unažəksə şvıjokla kəzəmmez vylən) bavbıvezsə kujəpə marlais şettezən „volokkezən“.

2. Kəzəm ıbsə vižəpən səstəmən jogturunnezşən, kədnə vylə viž motyloğksə kolṭtalə kolṭezsə.

3. Kolṭezsə massonəja kolṭtalik kostə kolə yesət-“ı” jegiturunnezşə, turunşə ıb dorrezət ıekəpə; jog-

turunnezsə da turunsə verdiň podalə, şilosujtın liwości ispožujiň kompost vylə.

4. Kər guşenicaes ətik ьввұнсаң вузәп тәдик ьв vylə kolə garjyń borozdaokkez, kытçə teçpъ ьвкем turun, kəda otravıtəm parizskəj zelenən liwości mışjakovistokisləj natr rastvorən.

5. Guşenicaezkət pessikə—çulətnə parizskəj zelenən, ftoristəj natrən, xloristəj barijən kişkaləm liwości kremneftoristəj natrən da mışjakovokisləj kaçijən prıskajtəm.

Sovka-gamma. Guşenicaes eta вавъвоклən zelopəjəs, 12 kokaəş, eýkətənən vıdkoq karça da mukəd kulturaez. Вавъвокъ lebzə ijuň mišeçyn (8ərət polosayıp); kolıttalən kolıttzsə jogturunnez vylə, i płyş petəm guşenicaes pervo pitajtçəpə jogturunnez vylən, a şorənzək vuzəp kulturnəj vıdmassez vylə. Gozumnas sovka-gammalən unazıksə ovı 2 pokoleṇpo.

Pessan meraez: 1) tuj padmətan kanavaez; 2) vıdmassezsə jaddezen kişkaləm da prıskajtəm: parizskəj zelenən, kremneftoristəj natrən, ftoristəj natrən, xloristəj barijən.

Slızenqez—eäka vreditənə kapustalə, əddənzyksə gozum məd zynas da esə zera goddezə. Med-zyzt vred pışan ovı Sojuz neçernoziomnəj polosayıp. Nıkkət pessəm ponda primeñajtsə kişkaləni svezegasonəj izvestən 150—200 kilogram 1 gektar vylə. Kişkalən rytən sondi lezçəm vərgən liwości ož asylən, myla lunnas slizenqes vıdmassez vylşan lezçəpə da zebişənə muşinə, lissez uvtə i s. 03.

Krestocvetnəj saddezlən vreditellez. Kapusta da mukəd krestocvetnəjjez, kədna kołəmaş kəzys vylə, eýkətşənə una vreditellezən. Ny kolasiş mukədəskət mijs vyləpzyk tədsasımə-ni, nijsa kapustalə vreditənə siszə i perwəj godas sə olanınp. Saddez vuzzez vylən olənə kapusta gutlən liçinkaez, za pıekas kerə

tujez kapusta dolgonuşik; pъēez, kapusta skor, ve-
lankaez—jirənъ lissez, no mukəd pъrişas şojənъ çvet-
tez da tom purtəssez. Kapusta toj əddən çasto eýkə-
tə saddezliş çvetitan rozzezsə. Nыkət pessan meraez
viştaləmaş vylənzək. Eşən mijə viştalam mədik vre-
diləlləz jılış, kədna saddez ponda opasnəjzəkəs.

Rapsovəj cvetojed—ətik kapusta saddez da mə-
dik krestocvetnəjjəz ponda şerjoznəj vreditəlləz kola-
siş. Etə neyzət zıçok, nevna kuzməsakod formaa,
pemətləz lıbo zelonəjkod şəd rəma. Pъeeezşəq,
kədnılaq sija pervo vızətikə vaçışə, rapsovəj cve-
tojed otlıcajtçə sijən, sto oz (eççav, kъz pъeeez, i
sylən eməş dorrezlaqas kuzzək (bulavka jurkod) usok-
kez. Paşkaləm poçti omən Sojuz paşa. Təvjəm zuk-
kes javitşənъ tulısnas pervo jogturuna vədmassez
çvettez vylən (naprimez surepka, lutik i mukəd vəd-
massez vylən). Saddezsə saditəm vərən da butonnez
sogməm vərən rapsovəj cvetojed vuzə nı vylə. Zuk-
kez əddənəzəksə eýkətənə butonnez, no mukədpora i
çvettez. Eýkətəm çvettez unazəksə koşmən, uşən
i oz şetə ploddez.

Butonnes pъekə rapsovəj cvetojedlən samkaqs
kolṭtalə kolṭṭez. Nıyış petənъ lıçinkaez, kədna ołənъ
butonnez da çvettez pъekən, no lıçinkaezşəq eýkə-
təmmes nı sis opasnəjəs, kъz pəriş zukkeşşəq. Vəd-
məm lıçinkaez vədmassez vylış lezçənъ mi vylə, kъ-
tən i pərənъ kukołkaezə. Kukolkaas rapsovəj cvet-
ojed olə 12—15 lun i səvbərən pərə zukə. Kukolka-
eziş petəm tom zukkez pitajtçənə sişzə vədkod kres-
tocvetnəj, kъz kulturnəj, siş i jogturunneza vədmas
butonnezən da çvettezən.

Pessan meraez. Butonnez sogman kadşan kolə
kernə tıxjakovokisləj kaçciən lıbo kremneftoristəj
natrən prıskajtəm (povtorrajtnı 2—3-iş, 5—7 lun vərti).

Prıskajtəmbs ətdrug dejstvujtə i mədik vreditəlləz
vylə: pъeeez, dolgonosikkez vylə i siş ož.

Анабадустон пръскайтамшац вредителлес чинопъ.

Къзи jaddes абу, то розе kernъ mәdnoz, mestnaj uslovijaes pozvołajtənъ-kә, saddez vylis zukkezsə treşitъnъ vaen vedrae, kъcә kiştәm nevna kerośin.

Krestocvetnaj saddez ponda mәdik vreditellez kolasiş pozе sunъ stručkovәj ognevkaes (guſenicaes kәdalәn eıkәtъnъ tom purtassezsә), kapusta kәzъs dulgonošikәs (lïçinкаs şoje kәzъs) i әddәnзk kajjezәs (vorovejjezәs), kәdnа kokalәnъ voem kapusta, şortni, kaliga, kuşman i mәdik purtassezsә. Nеъзъt učastokkez dыrni vorovejjezsә povzatләnъ şarketan-nezәn da lъjlәmәn.

Ena vištalәm pesşan meraeza mukәd vreditellez kәt da sogattezkәt pesšíkә ызъt znaçenqо viženъ obşej agrotexničeskaj meroprijatijaez. Nija mukәd-pora vozdejstvujtәnъ vreditellez vylә, çintәnъ niјә, a әddәnзksә sposobstvujtәnъ bıdmas zoralәmlә i şetәnъ pylа vozmoznoşt vynənзk suvtnъ raptъ eıkәtәmmezla. Glavnajjes pъ kolasiş:

1. Dobrokaçestvennaj kәzan da sađitan material primeňajtәm; rosada sađitikә sogalan da eıkәtәm bıdmassezsә çapkalәm.

2. Pravilnaj şevooborot pъrtәm.

3. Jogturunnezkәt pesşәm, kәdnа kolasiş unazъkъs ovlenъ şojanәn vreditellez ponda i loepъ pъ paškatişsezәn.

4. Vesәtçikә sogalan da kulәm (koşmәm) bıdmassezsә çapkalәm.

5. бв vylis urozajværsha kolççämmezsә (kapusta kokkez, vaz lissez i muk.) zim'lalәm da çapkalәm, ozkә niјә tuj şilosujtъnъ.

6. Pravilnajea udobreñnoez primeňajtәm.

7. Lьmuvtә gәrәm.

Vreditelezkәt ximičeskaj sposoben pesşәm nueti-kә kolә çorulta tәdnpъ, sto unazъkъs vištalәm ximičeskaj vesvestvoes loepъ şilnaj jaddezәn morttez ponda i

gort poda ponda. Ximičeskaj sposoben vrediteleskət pessylen kolə sovledajtnıç ızyt ostoroznost: uz nuətly specpaşkomyı, uz vərşan kies i roza missyly małegən, busa vesvestvoeckət usavtənqas prime-najtnıç respiratorrez (libo marlaovəj kərtətez nıç vylə da əm vylə) da predoxranitelnəj oçkiez. Prıskajtnıç da kişkavny karçsə dugdən 20 lun oştı urozaj əimlaləməz. Anavazin-sułfat, anabadust, tabak əkstrakt ponda eta srokus vermas ionıç çintəm.

Vrediteleskət ximičeskaj sposoben pessikə vyd voprosen kolə juaşly MTS agronomliş. Seşşa eta otvetstvennəj delo ponda kolxozzezyn med vəlisə torjatəməş opredelenonnəj morttez.

KAPUSTA SOGƏTTEZ

Kila. Kila medtədsa da paşkalana kapusta sogət Sojuz jevropeskəj çast ojvıysa da sərət oblaşttezən.

Sogalan vydmas vuzzez vylən sogmənəy əeətəzda narosttez da rıkkəssez uçətik əetədalana bugorokşan ızytkod zelvakkezəz. Nija pervo ovleny çortətəs i rəmnas oz tərjətəs zdorovəj vuzzeshaq, no səvərən burəjşalən i sişmənəy.

Kapusta sogavny kilanəs vermas kət kyeəm vozrastın, rosadaşan vədsə saddezəz. Kilaən sogalan rosadasə lərjətnıç zdorovəşən çasto ovlə şekət vuzzez vişəttəg, no gruntas sogalan vydmassez, əddən-zılkə zar pogoddə kosta, uşkətçəpə shin vylə aslanıys ləpməm vidən; vylış vaz lisses nylən vezətən i uşalənəy.

Parazitnəj eakbəs, kəda vajətə kila sogətsə, olə muşinən. Ul kosta sylən plodoobrazovaṇnoes (spores) çuzən i, pantalasə-kə aslanıys tuj vylən kapusta vuzzə, rıgənən nıç rıekə, kytən çəza razmnozajtçənəy.

Vizəs eıkətəm inestaezas pondə qenormalnəjə peretya vydmyń, sogmənəy narosttez. Sogalan vuzzes,

əlkə kapusta jür dəniş pitaletnəj vessestvoezsə iindətən
nə vər, mədkə—niya oz verinə İqdənə muşinəs nə
pitaletnəj vessestvoez, ne va, sijən vədmasses dug-
dənən vədmənən i koşmən.

Sogalan vədməs vuzzezən parazit sporaes əddən
una, kədnə narosttes sişmikə şurənə muşinə, kbtən
vermasə koççənə (soxraňajtçənə) ne ətik god-
şərna.

Sijən, tylə kila sporaes vermən vədmənən toko
sek, kər em uşət da opredelonnəj temperatura, to
vredəs kilaşan vəd **gödə** zavişitə pogodlaşan. Kıpmət
oşzək vədməsəs pondas sogavnə, səpət urozajlıs
sələn loas uçətzək, kəzi vədməsəs zaražitcə sek
vəliş, kər kapusta jurrəs loisə ızvtəş-ni, to urozajlıs
neəddən çinas. No kilalən zoraləm da sələn vlijan-
no urozaj vylə zavişitənən eəsə una priçinaezşan,
kədnaiş osnovnəjjezən loənə: tyləvurna tıls zarazi-
təm parazit sporaezən da kbeəm kapusta sortəs. Əd-
dən ustojcivəj kapusta sorttes abu, no ne vədəs
sortes sogalənən kilanas ətməz: ətikkez şetən poçti
normalnəj urozaj, a mədikkez vərə sovsem kulən.

Sogəttez jılış gizəmiş da parazit zoraləm i sə
olan uslovijaez tədəmiş i petənən səkət pessən me-
raes. Zarazabs vuzətşə-kə muşin-prys, to glavnəj
zadaçaşs, kəzi muşinəs abu zaražitəm, sulalə səpən,
medvə ne pırtın kila sporaezsə. Sijən seeəm mu-
şinnez ponda kolə suvtənə strogəj karantin — vo-
şın rosadasə toko niya parnikkeziş, kbtən kilaşs abu
sovsem.

Sek, kər kilaş em-ni, səkət pessəmsə kolə
nuətnən planomernəja da nastojcivəja:

1) sobludajtənə pravilnəj şevoovorot, kapustasə
oşza mestaas pırtın ne oşzək 5 god vərti; şevo-
ovorotlıs kolə çarckənə şortçlı, kuşman, kağıga, tur-
neps, redlis, gorməg, kədnə sişzə vermənən sogavnə
kilaən;

- 2) primeqajtını ı̄ymuvitə gərəni;
- 3) arnas kapusta kokkezsə ı̄v vylis əimjavnı;
- 4) veznъ nažomı̄sə mı̄neralı̄nəj udovreñnoezən;
- 5) saditnъ vynoslı̄vəj sorttez;
- 6) izvestkujtını̄sə wəma muşinnez; şəkət şoja muşinnez vylə arşan pı̄rtını̄ svezegasonəj izveşt 10—15 tonna gektar vylə, sə şərti, kveəm muşinlən kislotoşlı̄s, ī pesoka muşinnez vylə — 2-iş jeeazık;

7) vyd godə kolə vydəs puovaj çasttezsə parnikliş mavtnı̄ izvestkovəj jələn, a parnikkezis muşinsə izvestkujtını̄sə 0,5—1,0 kilogram izveşt 1 kv. metr parnik vylə, sə şərti, kveəm muşinlən kislotoşlı̄s;

8) gruntə saditīkə vižatnı̄sə da brakujtını̄sə sogalan vydmassezə.

Cornəj nozka. Tom pətassezlən sogət, tədsə „cornəj nozka“ nım uvtı̄p, loə ne ətlik vida parazit gribbezəsan.

Vevdərşəq eökəmtəs vyd sluçajı̄p ətkođ ī loə sı̄yı̄p, sto vydmaslən zaſs şədətə da vəsənatə, tı̄yşan vydmassez lopmənəs da koşmənəs. Vydmas zaražitçəmtəs loə muşiniş.

Cornəj nozka zoraləmlə əddən blagopriyatstvujtə eəka kəzəm da parnikkezən una ulsət, mədənoz su-əmən nijs uslovijas, kədnija sposobstvujtənəj nezzənəj da slabəj rosada zoraləmlə. Unažksə sogətsə ovlə parnikkezən, nezeļi virəzzəzeyp. Osnovnəj meropriyatijaen sogət preduprezdajtəmən loə kapusta rosada şərtən pravılı̄nəj dəzər, kəda iñdətəm zdorovəj, vynna rosada poluçitəm vylə.

Sogət pondətçikə kolə likvidirujı̄nı̄sə səbiş oçaggezsə, sə ponda, medvə ne şetnə gribbezələ vuznəp mədik zdorovəj vydmassez vylə.

Muşinlən parovəj dezinfekciya sižə dejstvitelnəj i cornəj nozka ponda.

Loznomuçnıştaj rosa. Sogətsə paškaləma vydlaşıp, po ı̄zı̄tək znaçennoys səbəp ı̄sunvı̄v rajon-

nezyn rosada saqitik kosta. Sija verme porazajin yeldimassezlis vydess muvevdersa organnezse, etlaen i saddezs. Sogalis lissez vylep vevdarsan as sogatess pondatc vez pjatnookkeşan, kedna zagənika paşkalen omən lis paşaas. Uvdəris lis bokşan, eıkem mestaezas, tbdalə çoçkom kod nałot. Saddez eıkemtəm kosta plodonozkaes da vozokkes şedətən da piňlaşən, a kyz əddən eıkətəməş, to sovsem kulən. Sogatess loə parazitnəj gribşan, keda təvjə eıkətəm tkañez pækyn urozajşan kołçəmmez vylep.

Pesşan meraez sogatkət seeəməş: urozaj zirəlam vəgyp çapkavny veldmas kołçəmmezs da təvəzətən parnikkezs.

Seeəm rajonnezyn, kytən sogatess bura paşkaləm da vlijajtə veldmas zoraləm vylə, kolə askadə sogat pondatcətəz prıskajtn veldmassezsə 0,5 procenta bordosskəj zidkoştən, oşlaq mədrəvən prıskajtılıp 10—15 lun bərti. Medvə burzyla lakaşis, bordoskəj zidkoşt dənə sovtən klejster, patoka libo vovoj.

Lissezlən da purtəssezelən pjatnoez. Sogat paşkaləma omən. Jura kapusta ponda sija oz viş ızyt əkonomiçeskəj znaçenqosə, no saddez ponda da cvetnəj kapusta röñida sija loə etik medşerjoznəjən.

Pjatnoes loəni, libəj kadə liszes zoramikə, eəkəzyla ovlen ulis, vaz lissez vylep. Pondatcə sija ucətik gegrəsa, vezkod pjatnoeşsan, kedna şernə ıbdən kruggezen şedsaakod pjatnoezə. Sad purtəssev vylep pjatnoes pervo ovlen purpurno-lilovəj rəmaəş, səvərən şedətən. Nylən velicinəs zavişitə pogoda uslovijaeşsan: pır zerik kosta vydess purtəss vevtlişə veldən pjatnoezən. Seeəm şilnəj porazeqno kosta kəzəsses tom purtəssezas sovsem oz zoramə libo loəni ucətikəş, ləpkəsaəş da umela petalən.

Cvetnəj kapusta porazajtikə sylən jurokbs ləzə koricnevəj rəma. Pervo kraska vezsəmsə pozə kazavnə çvetki dorrezsis, a səvbərən oxvatıvajtə ləzə çvetkiliş tor ləzə çvetkisə vəbdən. Grib, kədə vajətə etə sogətsə, soxranajtçə godış godə vaz lissəz vilyən əv vilyən, kəzəssezən i sad kokkez vilyən.

Sogət paşkaləm da predupreditəm ponda kolə nüətnə seyəm meropriyatıjaez: 1) zimlavnə da çapkynə əv vilyi urozaj koççəmmezsə; 2) koñnə saddez vylə sovsem zdrovəj kapusta; 3) kapusta teçəm ozyən, əddənəzəksə saddez teçəm ozyən kolə kranilisəsə dezinficirujtnə; 4) saddezsə razu çvetitəm vərən prıskajtnə 0,5 procenta bordosskəj zidkoştən i kerlənə prıskajtəmsə 10—15 lun vərti.

Şəd gnil. Şəd gnilən sogalikə lis zylkaes loənəy şədəs, a məd torres lissəslən vezətənə da koşmənəy. Jura kapusta ponda gniləs oz viş əzət znaçenqo, no saddez ponda sija loə medşerjognəj sogətən, səşən niya vəbdəs vermasə kuvnə.

Şəd gniləsə vajətənə bakterijaez, kədnə təvjənəy əv vilyən koççəm lissəz vilyən i soxranajtçənə siżzə kəzəs oboločka vilyən. Vəldə gozum sogətəs paşkalə zerşən da naşekoməjjəzənə.

Pessan meraez. 1) pravilnəj şevooborot, kədaiş kolə çapkynə vəbdəs krestocvetnəjjəzsə; 2) protravlivajtnə kapusta kəzəssə sulema rastvorınp (1 çəst sulema 1000 çəst va vylə) 5 minut şərna, səvbərən vayn mişkaləmən; 3) saddez ponda kolə vərjənə vəbdən zdrovəj kapusta jurrez, medvə nekəvət sogalan priznak ez vəv.

Vaa, ləzə çoçkom, gnil—omən paşkalana sogət. Iskluçenqoən loənə toko lazımt ulətə muşin da vozduх rajonnez, naprimer lunvub Ukraina i məd.

Parazitnəj gribəs pusistəj çoçkom gribnicaən vevtə eıkətəm kapusta jursə, zaez da purtəssez. Gribnica vüdələljətə va toppez. Şorənəzək gribnica vilyən sogmə-

РъЕКӨС

Мыј кола тадыр капуста ведмис ялиш	3
Къеам климат, мушин да удобреңдоез ко- лөпъ капуста ведмәм пonda	4
Шевообогоротън капусталән мesta	11
Къз капуста утә ңевзәтпъ мушин	12
Къз ведтөпъ bur rosada	14
Gruntә rosada saditәm	19
Къз правиңәја дәзирайтпъ kapustasә . .	23
Kapusta зимәләм	24
Kapusta sorttez	26
Къз ведтөпъ bur kapusta кәзьсsez . . .	33
Kapusta vreditellez	41
Kapusta sogattez	50

Редактор *Н. А. Спорова*

Техредактор *С. Ф. Грибанов*

Корректор *Ф. Яркова*

Окрит № 312

Заказ № 857

Тираж 2000.

Сдано в производство 1/VIII-36 г. Подписано в печать

15/X-36 г. Печатных листов 3,5. В 1 п. л. 28800 т. з.

Формат бумаги 35X94¹/₁₆.

ИКМП—РСФСР, п. Кудымкар, тип. „Свердлониграфтреста”

Ц. 1934
№ 2638

Н. 5262

3a
0.

a'

Цена 35 коп.

412004

Коми-П.

2-1249

Е. М. Попова и др.

КАПУСТА

Перевод Ф. Ярковой

На коми-пермяцком языке